14994

891. 71. 092
Ч - 84

Հ.Ս.Խ.Հ. ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏ

19 NOV 2010

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

Հ. ԳՈՐՅԱՆ

ԳՈՆՉԱՐՈՎ

71.092
-84

1935 թ. — ○ — Երևան

17994
891.71:092 Ա8
Գ-84

Ի. Ալ. ԳՈՆՉԱՐՈՎ
/1812-1891/

Կազմել է [illegible] Հ. Գալյանը:
Հաստատված է ուսուցիչների վերա-
պատրաստման ինստիտուտի ռուսաց - գրա-
կանության ամբիոնի կողմից:

Իվան Ալեքսանդրովիչ Գոնչարովը ծնվել է 1812 թվի հունիսի 12/24/-ին Սիմբիրսկ /ներկա Ուլյանովսկ/ քաղաքում, հարուստ առևտրականի ընտանիքում: Նրա հայրը հայտնի խոշոր առևտրական էր և ուներ մի քանի ալրաղացներ:

Գոնչարովը հակառակ իր ժամանակակից մի շարք ռեալիստ գրողների /Տուրգենևի, Նեկրասովի/, իր մանկությունն անց կացրեց առատության մեջ, օգտվելով շահագործող դասի [illegible] բարիքներից, ոչ մի անգամ չզգալով կարիքի դառնությունը: Իր հիշողությունների մեջ նա գրում է, որ իրենց տունը վերածվել էր ամբողջ քաղաքում ապրող հարուստ ալյուրավաճառների տներ՝ իր կալվածատիրական ձևով ու կարգով՝ ինքնաբավությամբ:

„Дом у нас был, что называется, полная чаша... Большой двор, тоже два двора со многими постройками: людскими, конюшнями, хлевами, сараями, амбарами, птичником и баней. Свои лошади, коровы, даже козы и бараны, куры, утки - всё это населяло оба двора. Амбары, погреба, ледники переполнены были запасами муки, разного пшена и всяческой провизии для продовольствия нашего и обширной дворни. Словом, целое имение, деревня."[1]

[illegible] Գոնչարովը շարունակ [illegible]

[1] [illegible] „Иван Алекс. Гончаров", изд. 1912г. стр. 2.

Պետ. Հանրային գրադարան Гос. Публ. Библиотека ՀՍՍՀ-ССР им. А. Мясникяна Ա. Մյասնիկյանի անվան
4/1/48 101

2 4 MAR 2013

բանակի հրամանատար ազատագրության մեջ: Հոր մահվան ժամանակ, եղել է, նա յոթ տարեկան մանուկ էր և մեծանում էր Գործունեության անընդհատ․ բայց նրա մայրը խնամքի չէր թողնում, ճարպիկ կին էր: Նա մեծ վարպետությամբ կառավարում վարել էր միայն ամուսնու առևտրական գործերը, այլ և կազմակերպեր Տրեգուբովի դաստիարակչական տնտեսությունը, որի անբաժան մասն էր կազմում Գոնչարովների տանը. Հանդիսանում էր Ի. Գոնչարովի կնքահայրն ու դաստիարակը:

Իր սկզբնական կրթությունը նա ստացել Սիմբիրսկի մասնավոր պանսիոններում, իսկ հետո, 1820-22 թվերին, Վոլգայի մյուս ափին գտնվող իշխանուհի Խովանսկայայի կալվածքում - կալվածքի հոգևոր ակադեմիայում ուսած հոգևորական Տրոիցկու պանսիոնում, որը նա բացել էր հարուստ ազնվականների զավակների համար:

1831 թվին Գոնչարովն ընդունվեց Մոսկվայի համալսարանի գրական ֆակուլտետը, ուսանելով այնտեղ երեք տարի: Այդ տարիներին համալսարանում գործում էին ուսանողական յերկու՝ Ստանկևիչի և Գերցենի խմբակները, որոնք համառորեն զբաղվում էին փիլիսոփայության, գրականության ու քաղաքականության հարցերի ուսումնասիրությամբ: Նրանք իրենց հայացքները համարելով դեկաբրիստության, աշխատում էին թափանցել Գերմ. փիլիսոփայության, ֆրանսիական քաղաքական ու գեղարվեստական գրականության խորքերը, նրանց մեջ փորձել ռուսական առաջավոր խնդիրների հուզող հարցերի պատասխանը:

Գոնչարովը, վարելով խեղճ ուսանողի կյանք, չի մասնակցում ոչ Գերցենի և ոչ էլ Ստանկևիչի խմբակի հավաքույթներին ու դիսպուտներին: Նա իր շրջապատին վերաբերվում է ... անտարբերությամբ, չ'սիրելով ու չ'հասկանալով համալսարանի պատերից դուրս, պաշտոնական լսարանների հետևում անցած-դարձած հուզիչ ուսանողական կյանքը, չ'տեսնելով այն ներքին կյանքը, որը կար այդ խմբակների անդամների մեջ. ներփակված, իր ... խմբակի շրջանակներում:

1834 թվին, ավարտելով համալսարանական կուրսը, նա վերադառնում է Սիմբիրսկ և հանգստանում ազատության ու մայրական գրկում. չ'ցանկանալով վարել գործի՝ ոչ տնտեսական, ոչ պաշտոնավարական:

Համալսարանական կուրսը վերջացնելուց հետո, Գնաց տուն.— Գնում էր նա,— իմ առջև նույն «Օբլոմովկայի պատկերը»․ որը քիչ նախկինից ընդհատ էի: Հայրենի քաղաքի հետ արտաքին տեսքի ոչ մի բան չէր. չէին ոչ քիչ ու թարմության մի պատկեր: Մեծ մասամբ նույն փայտյա ժամանակի ընդարձակ Ձողաձևած տները և տնակները՝ ծածկերով ու պատուհաններով. շրջապատված ցանկապատերով, խիտ աճած բարդիներով /...../ ու ծառերով. անծայր կանաչապատ, ամառային արևահարված նույն փայտյա մայթերը, փողոցների նույն դատարկությունն ու լռությունը... Ամբողջ փողոցում լռում է, յերբ մի կառապանի վրա անցնում է այդը, կամ կոշիկներով թակում անցորդը:

Այսպես պատկերում եմ քնել՝ նայելով այդ անշարժությանը, վարագույրներ իջեցրած քնկոտ լուսամուտներին, անծայր նստած կամ փողոցներում հանդիպող մարդկանց քնկոտ դեմքերին: Վոչինչ չունենք անելու, կարծես թե մտածում է այդ մարդկանցից յուրաքանչյուրը, հորանջելով ու ծուլորեն նայելով քեզ. մենք չենք շտապում, ապրում ենք, հաց ծամում ու երկինք նայում:

Նա հեռանալով իր ժամանակի յերիտասարդներից, նույն տարին ծառայության է մտնում Սիմբիրսկի նահանգապետ ... մոտ, որպես հատուկ հանձնարարությունների պաշտոնակատար: 1835 թվին, տեղափոխվելով Պետերբուրգ, նա ընդունվում է ֆինանսների մինիստրությունը, արտասահմանյան գրագրությունների թարգմանչի պաշտոնով: Պետերբուրգում նա անձնական ծանոթություն է հաստատում մի քանի գրական ընտանիքների հետ, որոնց թվին էր պատկանում նկարիչ Մայկովների ընտանիքը, որտեղ Գոնչարովը դառնում է տնային ուսուցիչ՝ նրանց զավակներին սովորեցնելով լատիներեն, ճարտասանություն /հռետորիկա/ և պոետիկա: Մայկովների տանը լույս էր տեսնում ձեռագիր «Լուսնյա գիշերներ» /Лунные ночи/, որի մեջ Գոնչարովը տպում է իր առաջին վեպը «Երջանիկ սխալ» /Счастливая ошибка/ պատմվածքը /1839 թվին/:

Դեռևս ուսանող ժամանակ 1832 թվին, նա հանդես է գալիս տպագրված մամուլում ֆրանսիական գրող Էժեն Սյուի «Ատար Գյուլ» թարգմանությամբ, որից մի հատված լույս է տեսնում «Տելեսկոպ» ամսագրում: Բայց դա «Տելեսկոպ»-ը և դրա են ձեռագիր ժուռնալ «Լուսնյա Գիշերները» գրած գործերը հայտնի չեղան և չէին էլ կարող լինել, որովհետև այդ գործերը նախ՝ արժեք չէին ներկայացնում և հետո մի մասը միայն տպվել ընդհանուր շրջանին: Նա մեծ ճանաչում ունեցավ, իր հաջողությունն ապահովեց մեծ քննադատ Բելինսկին, որի հետ ծանոթացավ 1846 թվին իր «Սովորական պատմություն» վեպով, որի ձեռագիրը, նախքան տպագրությունը, հանձնվեց Բելինսկու դատաստանին:

Բելինսկին, Գոնչարովի «Սովորական պատմության» մեջ գնահատեց նրա անողոք ռեալիզմը, նրա նուրբ հումորը, նրա քննադատությունը՝ ուղղված ազնվական - կալվածատիրական ռոմանտիզմի դեմ: «Սովորական պատմությունը» տպագրվեց 1847 թվին «Современник» ժուռնալում և հաջողություն գտավ ինչպես հեղափոխական դեմոկրատների, այնպես էլ լիբերալների շրջանում: Բելինսկին թեև իր քաղաքական - հասարակական հայացքներով սահմանազատվում էր Գոնչարովից, բայց չէր կարող իր դրական խոսքը չասել վեպի արժանիքների մասին. Վ. Բոտկինին գրած նամակներում մեծ չափով նա հայտնում է Գոնչարովի ստեղծագործական հսկա ապագայի և մեծ հաջողության մասին:

Իր ծանրակշիռ խոսքն ասաց «Սովորական պատմության» մասին 1847 թվի գրականության հանրագումարը տվող «Очерки на русскую литературу 1847г.» հոդվածում: Գոնչարովը կապված է «Սովրեմեննիկ»-ի հետ, չհամաձայնելով խմբագրության հեղափոխական-քաղաքական հայացքները: «Սովրեմեննիկ»-ի էջերում լույս տեսան նրա «Իվան Սավիչ Պոդժաբրին», «Նամակներ մայրաքաղաքի բարեկամից Գավառական փեսացուին» ֆելիետոնը, իսկ 1849 թվին, նույն ժուռնալի «Литературный Сборник» հավելվածում՝ «Օբլոմովի երազը»:

Այդ թվին նա մտնում է «Պրիկ» վեպի պլանն ու կոմպոզիցիան, բայց 1852 թվին Յապոնիայի շրջագայության նախապատրաստական

ժամանակավորապես հեռանալ է տալիս նրան Գ. ակադեմ մըշակույթից: Այդ թվին ուղևորություն է կատարում «Պալլադա» նավով / / , որի վրա ռազմական ծառայում էր ուղևորվում ռուսական հատուկ էքսպեդիցիա՝ ինչպես ունենալով հանձնարարություն հեռավոր ճապոնիայի չհետախուզված երկրներ / ինչպես թվում էր այն ժամանակվա ծառայողների / և կնքել առևտրական պայմանագիր:

Գոնչարովը նշանակվում է էքսպեդիցիայի պետի քարտուղար և անցնում ալեկոծ ծովերով ու արևադարձային երկրներով՝ բռնում է դեպի ճապոնիա, որտեղից անցնելով ամբողջ Սիբիրը՝ կատարում է ճանապարհորդությունը մինչև Պետերբուրգ: Ճանապարհորդական տպավորություններով մինչև Պետերբուրգ վերադառնում են նրան, մեծ մասը կորցրել, բայց նրա նոր աշխատանքի համար նյութ տվեց: Նա հայտնի չէր, թե կարողանա լիովին և առողջ ճանապարհը հաղթել, թեև բոլոր հետաքրքրությամբ էր լցված դեպի այդ անծանոթ «աշխարհները»:

Նա մտածում էր Անգլիայից վերադառնալ ռուսաստան, բայց վարժվելով ծովին, փոխում է մտադրությունը և շարունակում ուղևորել էքսպեդիցիայի. «ծովը նվաճում է դեպի իրեն, և վախենում, մինչև որ վարժվում են նրան»:

Իր ճանապարհորդական նյութերը նամակների ձևով, նա ուղարկում է «Սովորական պատմության», որոնք հետո, իրենց համախմբելով հրատարակվում են առանձին գրքով «Ֆրեգատ Պալլադա» վերնագրով, որը և մեծ ուղեգրություն: Այդ ուղեգրության մեջ, ամենից բարի կերպով, Գոնչարովը տալիս է իր ներքին ապրումները, իր հայացքները ու համոզմունքները:

Նրան, հակառակ լեզվապատմական մյուս ճանապարհորդների, չի հրապուրում արտաքին էկզոտիկան, բնության վայրի տարրերը, ծովային կոտորակները: Նրան հետաքրքրում է մարդը՝ իր կենցաղով, մտածողությամբ, կուլտուրական զարգացմամբ: Անգլիայի կենտրոնում մեծ է, նա ուշադրությամբ կանգ է բերքերի կյանքը, և ծածուկ հանդերձներով խոսում նրանց մասին, որոնք հա-

վայրագույնների ընթացքում պահպանել են իրենց հին նահապետական կյանքի գծերը.

Это-не дикари, а народ-пастыри, питающиеся от средствах патриархальные люди, с полным развитым понятием о религии, об обязанностях человека, о добродетели. Идите сюда поверять описание библейских и одиссеевских местностей, жилищ, гостеприимства, первобытной тишины и простоты жизни. Вас поразит мысль, что здесь живут две тысячи лет без перемены. Люди, страсти, дела - все просто, несложно, первобытно. В природе тоже красота и покой: солнце светит жарко и румяно, воды текут тихо, плоды висят готовые. Книг, пороку и другого подобного разврата нет. Посмотрим, что будет /курсив мой. А.Г./ дальше. Ужели новая цивилизация тронет и этот забытый, древний уголок

1853 թվին առանձնապես ճանապարհորդությունից հետո, «Պալլադա» ֆրեգատը գնում է Ճապոնիայի ափին, Նագասակի» քաղաքի մոտ: Այնտեղից Գոնչարովը թողնում է «Պալլադան» և ցամաքային ճանապարհով, Սիբիրի վրայով, վերադառնում Պետերբուրգ:

1855-57 թվականներին «Отечественные записки», «Современник» և այլ ժուռնալներում, լույս են տեսնում նրա ուղեգրական ակնարկները «Путевые заметки» խորագրով: Որպես նախկին ֆինանսների մինիստրության ծառայողի, նա Գոնչարովի առաջարկով աշխատում է Լուսավորության մինիստրությունում:

1857 թվի մայիս-օգոստոս ամիսներին, բժշկվելու նպատակով նա գնում է Մարիենբադի հանքային ջրերը, վերջացնում է աշխատանքները «Օբլոմով» վեպի վրա; Վեպից մի հատված տպվում է «Атеней» ժուռնալում, 1858 թվին: Մի տարի հետո, 1859 թվին, վեպը լույս է տեսնում ամբողջ «Отечественные записки»-ում և առանձին գրքով, իր վրա հրավիրելով քննադատության ուշադրությունը:

Քննադատական ակնարկներից լավագույնը համարվում է Դոբրոլյուբովի «Ի՞նչ է օբլոմովականությունը» հոդվածը: Այս-

---
*/ [illegible] նույն աշխ., էջ 22.

Հետո 1862-1873 թ.թ. ընդհատումներով նա աշխատում է ներքին գործոց մինիստրությունում, վարում մինիստրության «Северная почта» օրգանի խմբագրի պաշտոնը, մամուլի խորհրդի անդամ, հետո մամուլի Գլխավոր վարչության անդամ, ներքին գործոց մինիստրության խորհրդի անդամ և 1873 թ. նա պաշտոնաթող է լինում քաղաքացիական խոշոր խորհրդականի աստիճանով թոշակավորվելով:

1860 թվին, ընդհատելով գրական աշխատանքը, Գոնչարովը վերսկսում է «Обрыв»-ի մշակումը, որի մասին, ինչպես ասացինք, նա մտածել էր դեռևս 1849 թվին: 1860 թվին «Обрыв» վեպից «Современник»-ում լույս է տեսնում «Софья Николаевна Беловодова» հատվածը, իսկ 1861 թվին «Отечественные записки»-ում «Бабушка», «Портрет» հատվածները: 1866 թվականից նա աշխատում է «Обрыв» վեպի վրա: «Вестник Европы» ժուռնալում հրատարակվում է հատվածը, 1869 թվին, իսկ առանձին գրքով՝ 1870 թվին:

«Обрыв»-ից հետո, համարյա թե նաև այլևս Գոնչարովի գեղարվեստական ստեղծագործությունը, չնայած նա հետագայում մի շարք փոքր գործեր, որոնք նրա քիչ ճանաչված են ստեղծագործության վրա: Նա փորձում է ինքն վերլուծել ծանոթ ստեղծագործությունները /հուշերից/, որոնք իրենց գեղարվեստական արժեքով չեն զիջում «Միլիոն տանջանք», նաև «Գրական երեկո» և մին էլ «Ծառաներ»:

Վերջին տասը տարին Գոնչարովը ապրում էր բավական ապահով, բայց այդ տարիները չէին հաջողվել նրա համար: Նա ապրում էր ծերունական մենակության մեջ, մինչև որ վրա հասավ մահը /1891թ/:

II

Գոնչարովը իր «Лучше поздно, чем никогда» քննադատական հոդվածում, խոսելով իր ստեղծագործության /երեք վեպերի/ կապակցության մասին, ասում է, որ ինքը չի գրել երեք վեպեր, այլ մեկ վեպ, որի երեք մասերն են երեք առանձին վեպերը են, այլ միևնույն վեպի երեք մասերը.

«Նրանք բողոքը. – գրում է նա, – կապված են մեզ ընդհանուր բնույթով, մեկ հետևողական Գաղափարով – Ռուսական կյանքի մեկ եղանակի անցումն այլ եղանակի». *)

Ամենից առաջ պետք է հիշել և պարզել արվեստի հետևյալ դրույթը. յերբ պատկերները տիպիկ են /ընդգծումները հեղինակինն են. Հ.Գ./ – Նրանք անպայմանորեն արտահայտում են... նաև եղանակն, որում ապրում են, դրա համար էլ նրանք տիպիկական են: Այդպիսին նրանց մեջ արտացոլվում են, ինչպես հայելու մեջ՝ համապատասխան կյանքի յերևույթները, բարքերն ու կենցաղը: Իսկ յերբ արվեստագետի հերը խոր է, ապա նրանց մեջ կերտվում է հոգեբանական կողմն էլ:» *)

Այն էր այն եղանակը, որում ապրում էր Գոնչարովը և որի արտահայտությունը տրված է նրա յերեք վեպերում, այդ վեպերի հերոսների միջոցով:

~~Այդ եղանակն~~ Ռուսաստանի կալվածատիրական-ճորտատիրական կարգերի և եկոնոմիկայի ռեֆորմացիայի շրջանն էր, 1861 թվականին նախորդող ու նրան հաջորդող ժամանակը:

Ճորտատիրական-ֆեոդալական տնտեսությունը, հիմնված ճորտ գյուղացու անվարձատրական աշխատանքի վրա, ի վիճակի չէր դիմանալու կապիտալիզմի ճնշմանը, բայց համապատասխան առաջխաղացմանը. նրա առաջ կար հնարավոր յերկու ուղի՝ մեկը տանում էր դեպի կալվածատիրական տնտեսության կապիտալիստական ռեֆորմացիան, մյուսը՝ դեպի վարձու աշխատանքի կիրառումը, մյուսը՝ դեպի քայքայում:

Կալվածատիրական տնտեսությունների մի մասը, որոնց ժամանակ հին ճորտական աշխատանքի հետ միաժամանակ կիրառվում էր նաև վարձու աշխատանքը /Գոնչարովն ու «Обрыв»-ի Տուշինը/, որոնց, ամենաառաջ Գյուղացիների միջակ հողակտորների հետ միասին, կիրառում էին տեխնիկական կատարելագործված ձևերով, հետագայում փոխանցվում էին քաղաքական տնտեսական սիստեմի ուղիների վրա՝ կալվածատիրական խոշոր լայն ֆերմաներ վարձու աշխատանքի կիրառմամբ:

---

*) Лучше поздно, чем никогда.

Կալվածատիրական տնտեսությունների մյուս մասը, համակայնս մնացին կալվածատիրականը, որոնք իրենց կորցրին տնտեսական պատերազմում, սիրում էին վարել ինչպես տնտեսությունը կիրառում էին համար առանձնացած հողային մեծ տարածություններ, բնական հարստություններ ու դրամական միջոցներ, շատ պակասում կերպով էին կորցնում անցյալ շրջանի ժառանգությունը. այդ կարգերի բնույթը /Ломка/:

Ռուսաստանի եկոնոմիկայում տեղի ունեցող կապիտալիստական անդրաշարժերը խորապես ազդեցին մասնավոր կալվածատերերի, գյուղացիների ու մտավորականների վրա՝ բերելով նրանց «յերկրորդ» համախմբում, ամենայն կյանքի նորովի ընթացքը, որով վերջում նրանց կյանքը. Գյուղացիները ու մտավորականները. ստիպված հետագայում ապրելու՝ բոլոր կողմերում:

Գոնչարովը գրում է այդ պատմական պրոցեսը, աշխատում է խորանալ այդ յերևույթի պատճառների մեջ, ցույց տալ այնպիսի ծրագրեր առաջինը:

Մենք, որը ծնվեց կալվածատիրական տնտեսությունը, շրջապատված հանգամանքներով բոլորովին պատմական պրոցեսներին. չհասկանալով մերժելով նոր տնտեսությունը. որը միայն հետո է ստեղծում կապիտալիստական ռեֆորմացիայից. այլ և դրա ընթացքում տնտեսական գործ սխալներ:

Այդ որևէը ցույց է տալիս է, կապիտալիզմի զարգացման ընթացքում: Առաջնահերթական, Գյուղատնտեսական խոշոր ձեռնարկությունները, իրենց տրամադրության տակ ունենալով հսկայական ռեսուրսներ, հեշտությամբ մտնում են, սրանով տեխնիկապես հագեցած մեքենաները՝ կատարելագործված ձևերով, դիմանում են ճգնաժամի հարվածներին, մինչդեռ միջակ ու մանրերի մի մասը, որոնք են ընկնում կապիտալիստական ձեռնարկությունների յերկրից ու կործանվում: Գոնչարովի ռեալիզմի շնորհիվ տակ ցուցադրվում է ճորտատիրական կալվածքի ու բնակիչների վրա խարսխված Օբլոմովյան տնտեսական ~~կյանքը~~, որին հետևում է Օբլոմովյան կալ-

կալվածքը

կալվածատիրական-ազնվականական կենցաղավարության, ռուսական հողեր բանաստեղծության, ռուսական արիստոկրատական ուղղության ~~երգիչը~~: Պուշկինը

(Մի շարք քննադատներ /որոնց թվում, ցավալիորեն, նաև սովետական/ նկարագրելով Պուշկինյակականության քննադատությունը Գոնչարովի վեպերում, հիմնվելով ռուսական տիպերի /Օնեգին/ «Обломов»/ և Տուրգենևի /«Обрыв»/ վրա, պաշտպանում են այն թեզը, թե Գոնչարովի ստեղծագործում է ողջ ազնվականության դերերի անկման բարոյական դատապարտությունը:)

(Ըստ այդ քննադատների տեսակետի Գոնչարովի ստեղծագործության ~~և Բելինսկու կարծիքով~~ պայմանավորված է հին կալվածատիրական «նահապետական» բարոյականության նահանջով, որին առաջ է գալիս «քաղաքակրթության» ու ձեռներեց առևտրական-արդյունաբերական բարոյականության:) Համաձայն Ադուևի, Տուշինի և Շտոլցի: Նրանք նշանն են այն, որ Գոնչարովը ընդունում է Տուշինին կալվածատեր, քանի որ նա այլևս բուրժուական կապիտալիստ է: Որ Տուշինը, Ադուևը և Պյոտր Ադուևը ու Շտոլցը, ներկայանում են Գոնչարովի առաջադիմականներ, այն, որ ..., բայց որ նրանք դառն են լինել կալվածատիրական դասակարգի, որ նրանք ունեն հողային կալվածատիրական, շահագործում են ճորտատիրական աշխատանքը, որ որ էր կարող միայն: Նրանք կալվածատերեր են /բուրժուական ճորտեր/, որոնք ճորտերի աշխատանքով ստացած հարստության միջոցը ժամանակի շահույթը եմնեն, առնում են հողեր կառուցում բոլոր և այլն հիմնում, գործարաններ ու ֆաբրիկաներ, որոնք շահագործման նոր պայմաններով ստեղծում են կալվածատեր-գործարարների չեխանոց:

Տուշինը, որպես ասվում է, որ համաձայնվելով ժամանակի ոգուն, իր կալվածատիրական տնտեսությունը վերակառուցում է, իր կալվածատիրական պայմաններով, իր անտառներն, որ քանի հազար դեսյատինի տարածության պայմաններով տիրապետում է անտառներ շոգեմեքենայով աշխատում և այլ շինություններ:

Պյոտր Ադուևը շարունակելով կառուցում պաշտոն Գոնչարովի պետա-

կան հիմնարկում, հիմնում է ապակու և հայրենական ճենապակու գործարան: Որպես «Օբլոմովի բարեփոխված» տարբերակ ունենք Ստոլցին, ցանում են իր ժամանակի հասարակական գործարարների շարքը:

Ստոլցի տիպի կալվածատեր-գործարարները մարդկային մեջ հանդիպում էին դեռ մինչև Ռուս գրականության մեջ /Կոստանժողլո Գոգոլի «Մեռած հոգիներ»-ում/, այլ և Ռուսական իրականության մեջ, որտեղ իրենց պատմական անցյալը:

Պլեխանովը նշում է, որ «ճորտատիրության ժամանակ /ինչպես և հետո/ թե վաճառականները, թե ճորտատիրական գործարանները, թե մասնավոր ֆաբրիկաները, թե ձեռնարկությունները և այն մասնավոր էին բարձրակալվածատերերի ձեռնարկատերերի ձեռքին:

Պլեխանովը շարունակելով նշում է խոշոր ֆաբրիկաներ Գոգոլի ժամանակի տեղեկություններ, որոնց 1825 թվին ընդհանուր ճորտերի-բանվորների թիվը, որոնց դեկտեմբերի 14-ի /դեկաբրիստների/ կառավարության ... Պլեխանովի հայրը արիստոկրատ Ս. Պոլից կալվածատեր ֆաբրիկանտ, ունեցել է ապակու և հայրենական գործարան, որտեղ աշխատում էին 330 գործարար-ճորտեր /фабричных крепостных/:

... Կալվածատեր Ղրաֆ Կոմպանեյսկին խոշոր կալվածատեր, միակ ժամանակ խոշոր ֆաբրիկանտ էր ... Գրականության մեջ հայտնի է նաև Պ. Ն. Պոլյակովը, Պուշկինի բարեկամ, ծանոթներից մեկը, Պ. Ն. Պոլյակովը, Պուշկինի բարեկամներից մեկը, խոշոր հողատեր էր և մասնավոր էր մասնակցություն բանկային ֆաբրիկայի մեջ 1834 թվին. Նաև Գոգոլի անդրանիկ 1834 թվին իր ունեցվածքում հիմնել կաշեգործարան:

Չէ՞ որ այդ ֆաբրիկաները, գործարանները, արհեստանոցները, խոշոր ու մեծ կալվածատերերը, կալվածատերական ֆաբրիկաներ, գործարաններ, ռեստորաններ /трактиры/ և բաղնիքներ, շարունակում էին մնալ կալվածատերերի ու ազնվականների»: */

Գոնչարովի հերոսն ~~Տեղ այդ տիպի~~ ձեռներեց բարոյականության կալվածատեր-կալվածատերերն էին, որոնք Ռուսաստանի

---

*/ Плеханов. - «Обломов»-ի 1935թ. հրատարակության առաջաբանը, եր 431.

ավարտ, որը չեն ապրում մեկի վրա, այլ «աշխատում» են, այսինքն ռազմական կերպով կապիտալիզմին են կոչ միայն իրենց պատկանող ճորտերի, այլև վարձու աշխատանք կատարող բանվորների խմբերով շահագործում:

Գոնչարովը կալվածատերերին չեղյալ է տալիս բուրժուականացման ուղին, մի ուղի, որը միացնում էր բուրժուայի ձեռներեցությունը, գործնականությունը բարձր աշխատասիրության շնորհում բերելով «չափավոր հասարակայի» ձևը:

Նա ցանկանում էր, որ ազնվական-կալվածատիրական վերնախավը ~~բուրժուական~~ բուրժուայի նման պրակտիկ լիներ, նրանից յուրացներ, միայն ազնվական շահերի համար ծառայող ձեռներեցությունը, ինչպես և ազնվական դասակարգի հատկություններն ու կենսունակությունը: Բուրժուա-կալվածատերերի իդեալական տիպը, Գոնչարովի մոտ ներկայացված է արդարացման կալվածատիրական քաղ ձևով, իր տնտեսության մեթոդներին լավատեղյակ, քաղաքականության կարգերում լավատեղյակ - բուրժուայից, համապատասխանող Գործունեության հետաքրքրվող, համապատասխանող դասին ամենայն ու փողերի տնտեսությունը, մի մարդ, որը ~~Ադուևը Պյոտր Իվանովիչ~~ է մտածում է իր մասին, պահպանելով հին կալվածատիրական կենցաղի և նրա հետ կապված ավանդույթները ու գործարքները և որը նույն Ադուև - Շտոլցի կերպարում փոխվում է ռոմանտիկական մի կալվածատիրական տեսակ, իսկ վերջում ինքը համարվում, որպես Ռուսաստանի երկրի և մշտական համարվող կառավարման պահպանողականությունը:

Գոնչարովը ծաղրում է ազնվականության բնորոշությունը, ինչպես դատապարտում է լիբերալներին և ռոմանտիկ Ալեքսանդր Ադուևին, ծույլության, անվերջ երազող, անօգնական, իներտ մի անձի ներկայացված Օբլոմովին, բարեկամ Զախարին, Ադուևին և Տարանցևին, որոնք կալվածատիրական կարգին են մնում: Բայց այդ-ը դեռևս - նում, թե նա դրանով իսկ համակրում է բուրժուական զարգացմանը, ինչպես պնդում են Միրսկին և նրա հետևորդները, գրելով «Литературная -

энциклопедия» հատ[?]: Նրանք ձգտում են ապացուցել, որ Գոնչարովը շահերով դուրս ընկնող, անտեսված ազնվականության շերտերի հետ էր։ Օբլոմովը ամբողջ իր կալվածատիրական դասին էր պատկանում, այլ ոչ «պատրիարխալ» բուրժուազիային, որին Գոնչարովը դուրս է բերում. Նրա կալվածատիրական ճնշումները:

„История Обломова, — пишет Шелгунов в ... Статьи, — Это история остановившегося в культурном развитии барства, который медленно, но неуклонно переживает обратную эволюцию, возвращаясь в первобытное состояние патриархально-буржуазного быта."

Այսպես ասելով անտեսվում է գործի էությունը. Նա թողնում էր անտեսել Գոնչարովի ակնհայտ և կալվածատիրական այս արժեքը, մերժելով համապատասխան տնտեսությունը, թե կալվածատիրական խավը և այդ դասակարգի կենցաղն ու ավանդույթները։ Գոնչարովը պաշտպանում է իր ազնվականական ծագումը, մերժելով Օբլոմովին, ինչպես անհամապատասխան մարդ ու կանգնած մեկի ընկերոջ բերման համապատասխանությունը, պաշտպանում են այն բանը, թե Գոնչարովը, կարծես, ընդդեմ է առաջադիմական ընթացքին, պաշտպանում է կանոնավորված կենցաղը, անտեսելով բուրժուազիայի շահերը:

Այս տեսակետը միանգամայն հակասում է Գոնչարովի կենսագրական առանձնահատկություններին անտարբեր և արդյոք աշխարհայացքային բնույթին:

— o —

III.

Երբ առաջին վեպը, որը լույս տեսավ «Современник»-ում 1847 թվին «Обыкновенная история» խորագրով, արժանացավ Բելինսկու անմիջական ընդունելությանը:

Բելինսկին այդ վեպին ծանոթ էր դեռևս ձեռագրից և իր հիացմունքն էր հայտնել այդ ուղղությամբ համեմատ: Ըստ ամենայնի, նա Գոնչարովի այդ վեպի մասին գրել «1847 թվականի ռուս գրականությունը» հոդվածում և զոհաբերել մեծ բաժին

[illegible]

[illegible]

Նա դառնում է ճշտապահ, մեքենայորեն, մարդամոլ. Մարդիկ նրա աչքին գալիս են լոկ փոխվող, որոնք հեռանում են նրա կենսագրությունից, ծաղրում նրա [illegible] ու [illegible]։

Նրա խաղաղված ինքնասիրությունը բավարարված է լինում դեպի մայրաքաղաքն ու նրա բնակիչները, դեպի այն քաղաքը, որ [illegible] [illegible] [illegible] վրա փոխում է [illegible] անում [illegible], [illegible] այդ [illegible] «[illegible]» [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ու [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], որոնք [illegible] են դարձի [illegible] [illegible]։

Նա թողնում է մայրաքաղաքը, ինչպես թողնում է [illegible] Աբու-լալա-Մահարին և վերադառնում է հայրենական կալվածքը, վերադառնում է մոր գիրկը [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]։ Եվ վաղ թե ուշ նրան էլ խանգարում դրա [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], որոնց մասին գրել են Նրանից առաջ։ Դրա [illegible] [illegible] [illegible] մասին, որոնք ինքը չի [illegible], [illegible] [illegible] մասին, որոնց [illegible] [illegible] էլ չի [illegible]։

Այդ «Լերմոնտովյան – Բելինսկի, դառնությունների ու կյանքի հիասթափությունը» /Բելինսկի/ վերադառնում է [illegible], [illegible] իր [illegible] [illegible] մայրաքաղաքում [illegible] [illegible]։

Բայց մոր մահից հետո, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ու [illegible] [illegible], մայրաքաղաքի [illegible] [illegible] [illegible]։ Նա արդեն [illegible] [illegible] է, [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]։

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] ու [illegible]. Ադուևը [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] է.

«Что делать, век такой! Я иду нарав-не с веком: нельзя же отставать».

[illegible]. Ադուևի այդ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]։

[illegible]. Ադուևը, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]։

«Адуев кончил как большая часть тогда: послушался практической мудрости дяди: принялся работать в службе, писал в журналах (но уже не стихами) и, пережив эпоху юношеских волнений, достиг положительных благ, как большинство, занял в службе прочное положение и выгодно женился, словом сделал свое дело. В этом и заключается и Обыкновенная история». – [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]։

[illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]։

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ադուևը [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible]։

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] ու [illegible] [illegible],

87/14
2121

[illegible] [illegible]: [illegible], [illegible] կյանքը [illegible] է մի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible]

Սևակյան Կոմիտասը [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ու [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] իր [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] իր [illegible] ու [illegible] և [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: իր [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]:

[illegible], [illegible], [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] է, [illegible] [illegible] [illegible]:

Սևակյան իր [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] իր [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible], [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ու [illegible]:

«[illegible] [illegible]» [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] է, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] «Անտու-նի» և «Կռունկը»:

Երկու [illegible] [illegible] են [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] են [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] «[illegible] [illegible]» [illegible] [illegible], [illegible] ու [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Իր [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible].

«Մի խոսքով, [illegible] [illegible]», Հ. Պ./
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է, [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] «Անտունի» ու «Կռունկը», [illegible] [illegible] «[illegible]» ու «[illegible]»

/«Лучше поздно, чем никогда»/:

[illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible]:

Երկու [illegible] [illegible] - [illegible] [illegible], [illegible] և [illegible], [illegible] [illegible] ու [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և ~~[illegible] [illegible]~~ [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: իր «[illegible] [illegible]» [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] իր [illegible]

ընդօրինակում անձնուրաց իր կոչումին մաս կը կազմէ և «Ազատագրութեան» յա-
ջողութեան համար և վաչ մը ուղղուած էր այնտեղ այն: Պրոնտոյ-
եան պատմութեամբ մշակուած, այնտեղ զանազանութեան հերոսները
համախմբուած են իրենց կուսակցական շուրջ ուսանող են իրենց «Ազ-
գային պաշտպանութեան» մարմին կազմուած և կենդանի վաչ մը
մարտերը: Այս մը հայրենիքի անձին չը կազմակերպել լեռն արտ
այդ վայրին:

Մեծ ամբողջ, որ Ալեքսանդր Շահումեանը կեանքի կերպարանքը
ներկայանում է Զանգեզուրի այդ վայրին բնակչութեան մի նոր կերպարանք, բայց
այդ կերպարանքը, ինչպէս նոյն Կովկասեան Հայաստանն է հայրենի-
քը, և ազգային և և առաջ, այսպէս չ ճանաչուած:
Իր կողմէն կարգը զօրքի ուղղուած ժողովրդական կառավարութեան է նաև
Թիւրքիոյ, որը շատ կողմերով բացուած է իր Շահումեանի և իր ժո-
ղովուրդի Պրոնտոյի, բայց այդ նախնի կը ընդհանուր առաջնու-
թեան և նախաձեռնող ու կազմակերպիչը, ինչպէս անդամակցում է Զան-
գեզուրը:

Յետ խօսելու կառավարութեան մը «կազմակերպ» անդամներ այն կենդանի, որ-
րոնք համակրում է Պօղոսին յետոյ կերպարանքները, զինուորներ, ժո-
ղովրդականութեան մեռ, ամբողջոյն ազգերու զաւակն, կերպարի վերա-
դարձ կարգ: Զօրքերը և այդ, որ պատմութեան Մանկտութեան ժառ-
անգութեան ու Պետական գործիչներու ապաստանեան Զանգեզուր անհատակ
վերջ, որոն աղբիւրը կենդանի մը կերպարանք Մանկութեան,
Զինուոր հերոսական ազգասիրութեան կառավարական բազմաթիւ կերպ-
արանք:

Զանգեզուրը յանձնուած է իր Պետրոսին - Աղուանք ամենայն հա-
յոց ազգերանութեան, Մանկութեան ազատագրութեան ու կազմակերպ
պայքարներու բազմաթիւ մի ազգայնականութեան ու համագործակցու-
թեան կերպարանքը, որը անձ մը զօրքն է ազգային հայոց, նախկին
անհատական ընտանեկան բայց յետագայ ժողովրդականութեան, նաև
և ազգայնութեան և այդ յետոյ մեր կենդանի հերոսներ ազգայնա-
կանը: Պօղոսին պատմական է ազգային կեանքի մեր

շնորհիւ կորին վճռականութեան մը եղբօրորդին Պրոնտ-
եանի հերոսներ ամբողջութեան, որոն ամբողջ կրում է այդ մեծ
յոյսի բանակի ազատութեան իր երկրի:
Եւ մէջ պատմութիւն համակրութիւն է ժողովրդական մե-
ծագործական այդ պայքարներ և մէջ են անդամներ այդ-
քանով այդ պայքարներ և երկու առաջադէմ պատմու-
թեան քով: Եւ մէջ Պրոնտ է, մէջ են Ռուսաստանի «Խոս
ցտսանո»ն վերջ է: Եւ իր անձնազոհ, անվախ բնա-
կութեան, իր ժողովրդական գաղափարներով ամենի
նման է Ռաֆֆին, որն կեանքն հասարակութեան պայք-
արի համար ամենի շատ է մտածող, ամենի շատ ծրագ-
րում, քան իր կրտսեր յետագայ Պօղոսին:

Պօղոսի մեծ ամենի ամեն մի ծնողական ու ընտանիքի ան-
ձը, քան Ռաֆֆին, որն յանկուն են աշխատում են լուսաւո-
րել իրենց շրջապատողների մտքերը, յեղափոխ են ամբողջական
պայքարների մի նշանաւոր կերպարանք, բայց գործի
անհրաժեշտ: Երանց, ինչպէս և Շահումեանի, Պրոնտոյի Մեծ-
ձինի ու Պետրոսին վրա, նոյն ժողովրդական առաջադէմ
ծանրութեան է իրենց կազմակերպութեան համարական-
ցի ազգայնական ու բարոյական նորմերը, որոնք համակար-
գեր խաղում են պայքարի, աշխատանքի, մտքի հետ բոլոր
յառաջադէմ վրայ:

Զանգեզուրը ազգայնական ճիգերի դերը անհատի հե-
ռատեսութեան ու աշխարհայեացքի կազմակերպման պրոցեսում
է համակրել ու մեր հետեւ իր ընթերցող: Կազմակերպ է Պետրոսյ-
անը և մանուկներ Պրոնտոյի մանկութեան, կերպարի համակր-
ում:

Պօղոսին իր գործունեան համար, բայց մանուկներ
նման հերոսներով, կենդանի, տպաւորուող ու հայրենի յառա-
ջ մը: Եւ անձնազոհ կրում է ազգի յառաջադիմութեան
համար ու զօրք կուռը, որը բոլոր է զանազան հերոս կարող-

Մեզ սիրամարգը արծաթաթևի շրջանակից և հիանում է իրական կյանքի ջերմությունների ու գեղեցիկի վրա: Նա մեզ միայն ծանոթացնում է այդ չնաշխարհիկ գեղեցկությանը, այլ և կարևորագույն ու համաչափ ջերմաշնչությունն կառուցում, շշմեցնելով մտածմունքները:

Նա ասում է անհնարինը, սիրամարգի կանոնավորությունը-րով մեզ խնդրում է գեղեցկությունը և ընտանեկանացնում, սիրում է մեզ, սիրում է ընկերասիրությունը, բան նրա ընկերասիրությունը կոչում է անմահական բնույթ:

Պարույրի սիրամարգերը մեռնում է նրա մեջ խորհրդավորությունը, բարեկամական բոլոր մոլթե, շշմում նրա ներկայացված ձևերը, փոխանակ վարքի տալու դրան:

Ընտանեկան ամենաբարձր Պապիկը մեջ բողոքում է սեր ձեռքի արվեստը, ձեռքի ներդաշնակությունը, բայց ներկայացման դասավանդած այդ հանդեսներ կապակցությունը ու կարգավորումը փոխարեն միշտ անմեղսունակ է: Մի անգամ, ասում է Գոհարիկը, ներկայացման տարվա մի ամբողջ շաբաթ դասարանի նկարել է սաղիս բիր: Երբ Պապիկի չարվելով աշխատանքներից, ավելացնում է հագուստ, քիթ և բերան, ապա մեջ կարող բարեկամների տանելով հանձնում է չպատվելու համար և հորինում է սաղիս նամակ-կամակ առաջ գնալ:

Պապիկին չանհանգստանում է շարունակ ձեռքի նույն մասերի նկարումը, նա իր աչքով և անմիջապես բնակչությունն ցանկանում էր սիրում և չի յոլ կարող հասնել աշխատանք, որոնց ներդաշնակությունից ընկերություն չի յոլում, նա իրեն հանձնում է արդեն տասնյակ և չեմանցնում ներկայացված նոր պոլյուսի կամ արվեստի մի նոր տեսակի:

Նա ընդունակ չէր սիրում Գոհարի ամբողջը, կարողանալ նրա անկախության միջոց ջերմաշ հանձնելով կանգ չի առնում կարև է որոշակի վրա, կարողանալ նրա ձկնորսական տպավորություն-ները նույնպես խորությամբ ներկայում են: Նա, որքան շատ հաշվի կառնվես ներկայանում է մեկ ձեռնարկների բոլոր և ձգտում

կարողը, բայց մեր հանդեսությունը, մեր մի մասնակցության խակազեկություն, կարեցած աշխարհ/ չկարծեր ակտանքում ու հրամանը:

„Ցերեկ որ ինչպես նկարն արդարանում է և ջերմա-կարգությունը ձեռքով է արդեն մեջ որին: Կառավարում է նկարն ջերմացնում խաղը, համոզված ներդնելու և անխորհ ջնջածը: Նրանց մի ջերմը որ շրջում է նկարի հետ, այնպես կենդանի յե այն: Նա կենդանի նմանակն ու կամենալ, բայց ջնջածը չի կարող. չի չեն սուտը դառնալում:

Մի շաբաթ հետո այդ նկարն էլ մոռացվում է և փոխարինվում մյուսով":

Նա, ինչպես և Խոսրովը, ցանկանում են արվեստի բարձրանքը կրկնել առանց ծանր ջերմության, առանց համառության աշխատանքի, բարև արշավանքով: Իսկ երբ այդ չի հաջողվում, նրանք հիասթափվում են ամեն ինչից, դառնալով շրջանում դասավանդող ծույլ, կամքի լենիվ (Лежебока):

Ընկերներին ծանոթանում են նրա ձիրքը, համբերանքը, նրան, կարողությունը և նրա հաղորդակցության կարողանում է հաջող նկարել հաղորդ ներկայել, բայց անհանգիստ ծուլությունը կոչում են „Դատարկ փչոցիկ" (Пустой звоной):

Հավատացած են, որ նա հանդես է բերում իր ծուլությունը և արդյունավետությունը, միայն իր սերուն ներկայացման փոխարեն վար է Գոհարիկին: Պատմվածքի համառության կոչված նա միում է չար ու ցավոտ դեպքի, աշխատասիրություն բերանքին կամենալով դասարանի կենդանի ու հնարավորին խաղը պատմե-լուն ու հույզ անձնական մասին:

Բայց գրավիչ այդ անհոգները, չերևացողները ու զվարճ-ներ, նա մոռանում է նկարը, Գոհարիկին ամբողջական, որը կարողանալով կրկնում եմ Գոհարի հիանալի ջերմություն-ների իր ձեռք, մեծ հաղորդ վրա ու Գոհարի պատմվածքի, ա-նել կարողանալու դասերը ու իրենց հոգնած մասին:

„Տեսնում է Գոհար ջերմերը, ավելացնել ջերմությունը և

Տոլստոյի հին Ռուսաստանի դրամները; ստանում է այնպիսի կենդա-նի, որը կարող է նկարել, բայց չգիտի՞ ինչպես «դասել» այդ մասին, և ինչ դասելու բան կա այստեղ, չէ՞ որ նրան այնպես էլ անհասկանալի չէ»:

Համաշխարհային նա նորույթը փոխում է դեկադենտությունը «և չեն լինելու չեն արվեստագետ»: սանում է նա և դասախոսը վրա գեղեցիկության հոգու մասերի արժեքը: Մի կողմ ամերիկյան համասարանի դասախոսը, նա ժխտում է ընդհանրական ճշմարտության վրայեն այս և նրա առաջ բացվում է մարդասիրական բեմաբարի կանոնը լայն հասարակության ինքնաբուխ պարտականությունների ու պարտականությունների ոլորտը, մի հասարակություն, որը չի կարողված «Սարոյանի, Հայրենի, յուրաքանչյուրի, անհատական կարգավորվ վերածել անհատական ու ինչպես կոչվեն են ինքնուն, ինքնամփոփությունն ու նախանձը, բայց չէ՞ որ - այնպես:

Սարոյանի վերջին ստեղծագործ. այսպես արտացոլված է մարդկային խաղաղությունը «Մարդկային կատակերգության» շարժում և սենտիմենտալ ռոմանտիկում ռեալիզմի բանաձև ու փորձառությունն, որոնք նրա ստեղծագործության պատկերների վրա անվերապահ կնիքներ դրեցին և հետագայում նրա ամենամյա ստեղծագործությունների հատուկ հատկանիշները դարձան «Վերադարձ»:

Հետագա տարիների հանդիպումների ժամանակ նա գտնում է կյանքի կերպի տեղ պատկերների բնույթությունը, կորցնելով նրանց ամբողջ ռոմանտիկայությունը, որը հանգում էր միայն մեղադրելու ամոթ:

Ճիշտ է, նա ընդհանրապես հրապարակում է հակադրույթներ, հակադրում չգտնում է իրեն յուրաքանչյուր այս կամ այն ընտանիքի միջոց, բայց նրա մեջ շատ կարճ ժամանակավորապես հանգչում է, նրա հերոսները չարանում են այնքան ժամանակ, քանի դեռ խոնարհություն կան բանաստեղծի, արտասովոր ընտանեկան այնտեղ գտնում է անապատը իր մեջ ոգեշնչող հանգիստ, ընտրում կենսական արդյոք «Սովորական մարդիկ» և հետազոտում են նրա գոյությունը:

Այդ կոչ այնքան միջանկյալությունն է, վերջին մտածողությունը.

աշխարհի մտածողության ներքին հակասությունն էր Ամերիկայի արդյունքը՝ Սիենցի մեջ, որը նկատելի արտահայտված է, արտերը նկարում, լայն ու ազատության պատմական պայմաններ անհնարին դրսևորումները, այդ ինքնության:

Այդ լայն առօրյան ինչ-ժամանակն է, որը մարդկային արտահայտությունն մեջ է ներառում, որը իր կյանքը ու բազմակողմանիություն տանելու, այլ իր ձևերը փոխելով: Այդ ամենակարևոր կառուցվածքը ստեղծագործության մեջ ինքնատիպ և անհատական արտահայտում է, որը իրենից ներկայացնում է մտածողի ու հոգեբանության ինքնատիպ ստեղծագործության հասարակական ու անհատական ինքնության ամբողջական ժամանակի բնութագրությունը:

Սարոյանը արտահայտում է այդ դասավորվածությունը մասամբ լավի արվեստով ու լուսավորված գաղափարների պարզությամբ: Բայց չմոռանանք նաև, որ արվեստի հասարակ նրա հատուկ նրաթյան հանրային ձևավորությունն ու նրանց անհատական մոտեցումը արդյունք չեն, այլ բերել ժամանակ, նրանից ոչինչ մեծ լավում և յուրահատուկ ժամանակ չեն բերում. Նրանք կարող են առել նրա արտյունքը ամերիկյան ժողովրդականության մասին:

Ցերեկները դուրս անցնում են նրան Ամերիկայի հերոսներն արտահայտում, որոնք հանդիսանում են նրա ամենակարևոր ու գաղափարական, որոնք դրսևորում են մարդկային նրա առջևի ակնկալիքներին, որոնք ցույց տալու մեջ. Նա որևէ պատկերով խորհրդային ընդհանուր տրամադրության մեջ. նա ցույց կտա առել Ամերիկայի, կարևորել և ժամանակի նրա Կապիտալիզմը, որոնք ծանր ազատագրող հարվածներ են իր՝ ինչպես և նրա յուրահատուկ հարցերի /և բացի ամերիկյան տիպերի ու պատմությունների/ ամբողջական հարստությունը, հանդիսանում է Ամերիկայի վերջի նշանակալից մեջ, Կյանքերի և Մարդկանց հետ կամենալ առավելապես բնութագրում, բայց միայն Ամերիկյան հայրենասերությունն, թե վերջին ինչ է անում նրանց ապրելու բաղձալի ազատագրությունը: Սարոյանը շատ ինչպես պատմական է ասել.

«Ինչ բան կամ հանգիստ վերջին, առավել կամ հանդարտ

ուզեր դատափետել ինձ ինձ: Վաղուց ես դուրս եմ եկել խնամակալության տակից, բայց կատարում է ինձ նույն խնամակալը ։ Ես չգիտեմ թե ինչպես: Ինձ նաև Մասօ, [illegible] անկյունում- այնտեղ ինձ վտանգավոր կա, նրանց ձեռքի տակ աշխի լավ է քաղաքը: Բայց ես համենայն դեպս չեմ համարում ինձ կյանքից ան-տեղյակ, քիչ ու միչ գիտեմ, խոսում եմ այդ մասին քննում, այ Դիա, Հրում եմ յերգեմ, վիճում և համ-նայն դեպս ունեմ:

Իսկ բայց որտեղից, ես ճարել եմ ինձ համար ճորձ - ես սիրում եմ արվեստը և… քիչ կրակված եմ եկածությամբ, կռածությամբ… գրում եմ…:

Յեվ անձն անգամ, յերբ նա ինքնաբերաբար, կամ արհեստի ըմբ-ռնելով վգում է իր անգործությունը, այդպիսական որգանիզմ վրա իր պարապմունքի [illegible] փաստարկում է նրանով, թե ին-քը արվեստագետ է և արվեստի դուրս վոչինչ իրավունք չու-նի կրապվել:

Նա իր շրջապատողներին համանիշ է բարոյում, պատմու-զում է նրանցից համակրել [illegible] ու [illegible] դառնալ [illegible], բայց յերբ [illegible] է վոր իր [illegible] մար-գարդ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], նա [illegible] է [illegible] [illegible] նրանց [illegible] [illegible] [illegible]: Նա [illegible] [illegible] Անդրեյին [illegible] [illegible] իր [illegible] [illegible] ու [illegible], բայց յերբ Անդրեն [illegible]

տանքի շաղարկի, Դրա համար էլ անձնական ճակատի համար իր սրտ-ամիքի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] է խնամակալության [illegible] [illegible], Անդրեյի [illegible] [illegible] և կրկին [illegible] քաշել սիրո համեստական [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], վոչ էլ Անդրեյիցի ու կոմանդիրի:

„ Ինչ համար [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], կամ [illegible] [illegible], կամ քաղ ու թափթփ:- ասում է նա: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] - և [illegible], [illegible], բայց [illegible] [illegible] [illegible] - և [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]

- Մի խոսքով [illegible] [illegible]":

Հետագայում [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] քաղի ու թափթփի: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], բայց [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" և [illegible] [illegible]:

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ծաղկանց նրա աչքերը սկսում են փայլել, դեմքը կենդա-
նանում, ներքուստ սկսում է ջերմանալ, բայց ինչ վերաբերվում
համբերատարական պարզության ըմբռնումը, նա լցված է բնում
համբերատարությամբ և ներողամտությամբ:

Նա իրեն վեր դիտարկյալ մերժասպառությունների շարքն է դասում
վեր են պատրիարխալական ու հնամենի ծերերի: Նա համակրանք
հարգանքով վերաբերվում, համակրանքով լսում նրա ասե-
լիք անհասկանալի մտքերը նրա հնությունների ու հե-
ղինակությունների: Նա պատմում բռնկված իր ասածը, ասում
էր թե իր համար յոթն է աչքերը և ...
պատճառ, որ չէր քաղում նրա խմբագրում, նա համբերությամբ
ներում իր դարձը «չամեն հակադրված քայլ, չմերժված
նոր համարը»:

Նա վերջանումն արդեն առում համարձակ քայլերը ծա-
վալվում նոր հարաբերությունների ու նորանոր արժեքներին
վրան էլ անհասկանալի, բայց չեն բերում նրանք, ասում
նրանք նոր առաջադեմ բնավորությամբ, բայց վեր քաշի ծանրը... ան-
պատճառ և ամբողջական բնավորությամբ շարժվելով անցնող կարգերը
և նորագույն հարկադրելու. Համակրելով նրանց պատմական անհրա-
ժեշտությունը և ամբողջական կարգը «Զգայունության նոր կանոնի»
հետ, վերջում են այդ նոր ու ծեր կանոնը միջև»:

Մտածելով այդ ակնարկները, Ռայսկին անհանգիստ պարզաբար
չեղյալ չի բաժանում «Կենդանի, կարգեր ու չհասկանալի»/прошло-
ретва/ դեմ, ինչպես հասարակում է վերևում: Նրա մերժողն,
ընդհանուրն, իսկապես պրոգրեսիվ է, մեղմացա քաղաքացի
պրոգրեսիվական:

« Бросая в горячем споре бомбу в лагерь
неуступчивой Старины, в деспотизм своево-
лия жадности плантаторов, отыскивая в
людях людей, исповедуя и проповедуя
человечность, он добродушно и снисходи-

тельно боролся с бабушкой, видя, что
над старыми, заученными правилами
таился здоровый смысл и житей-
ская мудрость и лежали семена тех
начал, что безусловно присваивала се-
бе новая жизнь, но что было только
завалено уродливыми формами и на-
ростами в старой.»

Յերբ յորդեն այդ արտահայտված այդ բնույթ է առնում
/կամ ինչպես Ռայսկին է ասում՝ ասելիք կերպարով, բայց
այդ ասելը չի պայքար և Վերայի բռի յորդեցմա պայքար/-և
Ռայսկու հրաշալի հակառակները դրսևորվում, համեմատ դեպի,
այդ կերպ է գործված արժեքը: Վոլոխովի նրա խոսքն
ու գործը փոխվում են կտրականապես հակառակության մեջ և նրա հե-
րոսական հակառակները գործի չեն վերածվում:

Նա համակրելի էր տեսնում Մարֆինկայի կյանքը, վեր շարժվում
է իր յուրի պատմական ծանրությունների կանոնով: Նա Մարֆինկայի և
Վերայի կով է ամում չենթարկվել սառնությունը, քննական ու քրա-
ճական սառը, բայց վերջում վեր մերժել հավանությամբ է իր անձ-
նուր փորձերը, այլ և կգտնի սառը արդյունավետությունը: Նա
հանդիպանում է Մարֆինկայի սիրած տղամարդու՝ տեսնելով ու-
սուցիչ Յեղինիկի հետ համաձայնությունը համար: Ծնողների պահպա-
նած նախապաշարմունքներին չենթարկվելու համար, բայց հետո,
յերբ Մարֆենկան համեստորեն ընդունում է խոստանված փեսացու Վե-
լայինին, Ռայսկին համեմատելով կանանց չենթարկվելը հրապ-
արակային ծագումը Մարկին կանանցային «Պաշտ» պատմության մեջ,
որին վերապրված է կգտնի և լռումը նետում Մարֆինկային, ինչ
վեր «Պաշտ» Մարկին հետ հակադրությունն մեջ առաջադեմ համար,
վերի Պաշտ տեսողը գույն գործվում է կամ փախուկ: Այս
համոզում եմ լիովին Ռայսկին իր հայացքով մոտենում է վե-
րաբերմունքի մասին ունեցած սառնագար սառը տեսակետը, բայց

Վոլգի ափնկյա[illegible] ծաղկած [illegible] Վերան [illegible] չունի Վոլգայի ափին: Վերայի անձում Ռայսկին [illegible] ինքնատիպություն, որը [illegible], այլ [illegible], և [illegible] ազատասիրությունն է [illegible]: Նա այդ անձում ընդունում է [illegible] հասարակականություն և [illegible] անհատական ինքնուրույնությունը:

Նա իր վերաբերմունքը /[illegible] Վոլոխովի [illegible] Վերայից, որպես [illegible] / ուշադրություն է դարձնում [illegible], [illegible] բարձրորակ [illegible] [illegible] փորձից անցած այդ [illegible] [illegible] բանական ու [illegible] [illegible] բարոյական նորմերից [illegible] Վերայի համար:

Այսպիսով, [illegible] անգամ, նրա [illegible] Գոնչարովի [illegible] [illegible], [illegible] և [illegible] [illegible], [illegible] է [illegible]: [illegible] [illegible] նրանք [illegible] [illegible] Լենինի [illegible] [illegible]: Բայց [illegible] [illegible], որ [illegible] Գոնչարովի [illegible] [illegible], [illegible] „[illegible]" /неуданик/ Ռայսկու [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible]:

[illegible] [illegible] Վերայով [illegible] է Ռայսկու [illegible]:

„ [illegible], — [illegible] է [illegible], — [illegible] է [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible]... [illegible] [illegible] և [illegible]

[illegible] [illegible] Վերան: [illegible] [illegible] [illegible]... [illegible] [illegible] /кудесник/:

Նա Մալինովկայից [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible], [illegible] 300 [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible]:

[illegible] [illegible] և [illegible] [illegible]: [illegible] Տատյանա Մարկովնան [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] „[illegible]" [illegible] „[illegible]" [illegible]: „[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]: [illegible]: [illegible]": Նա [illegible] Ռայսկու [illegible] [illegible] [illegible], Մալինովկայի [illegible] և իր [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ու [illegible], [illegible]:

Մալինովկան [illegible] և [illegible], [illegible] [illegible]: Մալինովկան [illegible] է [illegible] [illegible]:

[illegible] Իվան Տուշինը, [illegible] [illegible], [illegible] Տատյանա Մարկովնան, [illegible] [illegible] Մարֆինկան:

« За ним все стали и горячо звали к себе его три фигуры: его Вера, его Марфинька бабушка. А за ними стояли и сильнее их звала его к себе еще другая, исполинская

ձյուղա, Ֆրգան Большая «свадьба» - բժշկ:

Բայց ուղեղներ Պայմանն դեմի Սալինակյա քաղաք յերեք որդ-քոր — Սանո, Վերոն ու Սարքիսը: Զանազանց Հայերը մի բնակչ հրեաշխանույթներ ракоэтизированных նախաճաշակի խոտակերի կյա հրամանն Սալինակյաց քաղաք ու «Սրբաձայն» կյանքը, ան-մանյան ավելախանդության կառկառում ներկայացուցիչ Տասալսա Սալ-կոնքերին ու վերքիցներ զեմը զրգանակից դուրս էլիր Սալինակյան. Բայց դա դեռ չի նշանակում, վոր նա հավերժացնել է ուրույն Սալի-նակյան:

Տասալսա Սարկավագն միմնգամայն ապոքանում է նրա գործու-նեության մեջ ներկայացված ամենարի կալվածատիրութեմբերից: Սալ-ավանի, նույնիսկ Տոլգենի և Պետրոսյանի պատկերած հոգեկյոր պատասխաներին ձեռք չկա, նա բարձրանում է վերից ասահմանի, Վարպետ հալիս Սերգայանը, Վոր բնակարության մեջ յերգաց քերական ու քննականական ձեռքը ագաբանում են նրա դրական նկարագրա-ման:

Նա չի Սալավեկանի ներողի կալվածատիրուհիների նման մաքուր, խելացի, ամեն ինչ հաշվի առնող, բայց քաղցր, հյուրասեր, աչալուրջ: Յերբ Սալավեկայի յերեխան, Ավետ Պետրոսյան և Սերգեյ Պետրոսյ-անն վերում են վոչ միայն ճարտարների պատասխաններին, այլ և ըն-տանիքի մյուս անդամներին, իրենց բռնակալական լեր տալ աշխատավոր նե ծառաների ու վարձուների սահմանափակ իրավունքները և պատրաս-տում կռվողական, մարդասիրություն ու ասպարաբաշխություն, ընտա-նիքից պահում անձն ու հոգեկանը, ապա Տասալսա Սարկավագնե բա-կառ է այդ առանձնական հատկություններից և խիստ, բայց հեշտասեր մարդ է և թե՛ ծառայի, թե՛ Պապերի և թե՛ վոչքաղաքացի ատոքների վերա-ր ու Սալինակյան հանուր, վորոնց ավելի քան մի զինվոր էր յուրաքա-նչյուր, կոտրում, այլ ընդ-հանուրների ընտանիք աշխատանքով անց-նում ու ծնվում:

Նա անհնարին բնակարության վարվելու իր յերկու քույրերի ու Պապերի ամուսնությունները ու հարցերը, չի թողնում վորսեր

- 33 -

հաշվից մի նույնիսկ պատի կողմն անցել: Նա անձն տալիս նկատի ունենալով, վոր Պապերն անձամբ չի զբաղվում Սալի-նակյան հողերի տնտեսության, ձգտում հավաքագրության է ուղարկում քաղաք «Ընտանիքների մասին, քաղաքի վա-ղը, հացի գնահատի մասին, բանկային կապիտալ-ների մասին և այլն.» «Նայիր,— ասում է նա հանգիստ ձեռքե-րը արտահայտած է յուրաքանչյուր նայիլը»:

Նա պահանջում է Պապերից մանրամասն առողջ հա-շիվները, հաշվարկի կատարյալ իր ձեռքը վերցնել, անձի նման և մտացած տարիների ընթացքում Սալինակյան, վորոնք ամեն ինչ են, վորոնք քաղցած են Պապերները: Ընդհանուր Պապերի պատասխանը. նա հաշվում է և ան-խիղճ անկախում թողնել պարզած դատարկների բանկ-ային մեծագին վրա ներառ և ապառնում ժառանգ Սա-լինակյանց: Բայց խնդիրն հաշվում է, յերբ Պապերն կանգնում նշանակալից մեկին, պատասխանում Ճանկ և տալ-յա «հասկանի» ընտանիքների ապագայի մասին արդյունա-բերության կարգեր:

Նա չի գանձում, վոր թող իր բաժնեմասերը թո-ղնել «որևէ ծառային, բացի այդ, նրա ամուս-նական հանգամանքը չեն կարող հետո այնքան աննախն-թացք կատարել մեզ:

Նա վորքան էլ մաս է դրամ ծախսելու, ծնողական հա-շիվների մեջ, նույնիսկ հյուրասեր է ու մարդասեր. նրա նա-մակների յերբեմն հանդես է գալիս չափավորությամբ, հյուրա-սիրության մասնակից նա մտածում է անձնական ու զա-ռակարգային սարքավորումը և մտածում է հարցերը կերպերով. Զոհաբերել մասին միայն: Վորքան էլ մեծ կա զգայունացած լինի, յերբ նա ցանկություն ներկայի Տասալ-սա Սարկավագի սարքավորումը կամ խորհուրդներից անու-նից, կարծանում նրա անհետն արդար և հանգստությունը:

Նույնիսկ մարդ կերպարը, ձեռքի վրա տանում է իրեն բեռնատարը ու ձիերը, նրա հարկի տակ գտնում է ապաստան ուղևորը և փախչող անկյունը։ Նա հասարակության ծեր կյանքն պահում է չափազանց նորոգված մեքենայից անհամար արձագանքում, շրջանի հայրենի անհնարինությունների ու պատմությունների, պատմվող Երևանյան տողերը։

Նա շինված ու քաղաքային, ֆաշիստական հրոսակների տակ Տաջիկստանի անցյալ ժամանակների, բայց մեծերին իր հարազատների և մտերմության։ Ընկերոջ-հանդիպմանն իսկ շրջագայության դուռը բացում իր սրտերն է համարում ներկայացնում Տաջիկական Սովետականի և իր հարազատների մասնակցել նրան։

Պատմականորեն հին ավերակների քաղաքներն ու մեծերինը նա էր համարվում վերին պաշտպան իր մտերիմների ու ծերունիների կողմից։ Այդ պահին էր չափազանց ասում է տարիներ զարմանքի անմահական հերոսականությունների մեջ՝ Տաջիկստանի ամբողջ անվանի հողերի առաջ անսահմանել և հպարտություն ունի փառքերում։

Ռուսական և Տաջիկի ժողովրդի փառավորված ազատն նա, ով ընդունում է իր վերակառուցված իրականությունը և պատասխանում իր անսահման հողերից մեկին Պուշկինի կյանքով և նրա ոսկին լեռնային կատարող ծառան։ Նա էր այն տեղերը, քարերն ու պարզածը կին է, յուրաքանչյուր ազատ մշակույթների ներքո, բոլոր մարդկանց նվաստանքը մաքրական անմահ սիրով առաջ տարված։ Ձեռնածուների ժառանգած Գաղափարական ավագության կյանքի անկախ և անսպառելի ուժ կամենալ, որով այս պատմական ճարտարապետն նրա մեծ ավարտները։

Ընկերոջը, յորն յորելյան-յոթերորդ անմահանում է նրա քաղաքացիների, ժողովրդականության քաղաքի մասին, ապրած թերթերում իր հերոսական քնարը և բարի պատմական մտավորականությունը

շարունակում է ժողովրդի ընկերությունը՝ Սովետական Միության ազգերի պատմությունների համար։ Նրա կյանքի ուղին լուսավորվում է այս թե ազատ ու բանականությամբ, այլ սրտով ու բնությամբ։ Նրա խաղաղության ու բանականության հետագայում են էր աղբյուրի, ինչ պատճեն իր առողջության ու պատմականների շահերին ու դժբախտությանը, պատմական նրանց կյանքի փորձությունից՝ նույն կյանքի վառ լույսի համար։

Այսպիսով նրա քնարն ու սեր-սեր բանաստեղծական համառոտ պատմություն տակ Փոխշարժը դրել է լայնապես շարժական քաղաքի ու ներքնային էր կյանք, որ ընդունել է ներքն ու ազատ նույնիսկ «Ձեռնարկում» և հերոսական վերագրի վերը վերջում շատ սերով սրտի բարի խորհուրդներին ու հայրենիքներին փառքի մեջ է ընկնում և բանաստեղծական Գաղափարական վերնախավի կողքից։

Հենց Տաջիկական Սովետականի մեջ խառնվել է ճարտարապետական հարավարության համար վերջ տալով, հերոսների պատմական տարիների լայնագույն գծերը և կերպար բերելով էր ոճը, որն իրենով արտացոլում է և արտահայտում նաև ճարտարապետական հատվածը՝ ճարտարապետական կառույցները։

Մարդիկ այնտեղ միշտ ապրում է տաքին քաղաք, նա այսպես Տաջիկական Սովետականն է, ավելի կառուցվածքային, ավելի անսահման ու կատարյալ։ Նա բոլոր ասպարեզներում ունի քաղաքում Պուշկինի հիմնականից (դրանք «Վառ Լեռնային») մեջ նրան գործածված ամենագեղեցիկն ու վերջում մեծը։

Տաջիկ Սովետականի համար ամենամեծ և անսպառելի հերոսությունն է, որին պետք է լավ, գեղեցիկ ու արդար, որի բարի հատկանիշները պետք է պահպանել կատարյալ։

Նրա Մանկությունը պատկերված է յուրահատուկ, ձեռնարկումով ու հանդեսով։ Հայրենի բարեկամներ, ժամանակի բարձր բարիքներ նա ունի և չի կարող ստեղծագործել առանց վերջինիս սիր-

ապրումների ու թախիծը կարող էին վարակել նրա խաղաղ ու ծիծաղկոտ կյանքի ամբողջությունը, առավել ևս նրա կեն-սուրախ ու բավական ծիծաղային վրա. Նրան անհանգիստ են վերսի հոգեկան փորձությունները, նրա անհանգստություններն ու թանձրի արտահայտությունը. Կարող չեն համապատասխա-նում Սայֆունովայի բնույթին. Սարքսյանի հանգստու-թյուններին ու բնավորությանը.

„Вот Верочка, той все скучно, она часто грустит, сидит как каменная, все ей будто чужое здесь! Ей бы надо куда-нибудь уехать, она не здешняя. <u>А я - ах, как мне здесь хорошо!</u>[x] <u>В поле, с цветами, с птицами, как дышится легко! Как весело, когда съедутся знакомые!..</u>

Нет, нет. Я здешняя, я вся вот из этого песочку, из этой травки! Не хочу никуда".

Նա ծնվելիս խառնվում է տեղի կենցաղայինությունը [illegible] ընդհանուր [illegible], կենցաղի առատությունը շրջապատ [illegible] վրա:

Նա տանը [illegible] հանգիստ է, աշխատասեր ու խնայող: Նա-[illegible] [illegible] հանդեպ արտասովոր: Նա [illegible] [illegible] չի [illegible] ու [illegible], չի [illegible] իրենը, իր [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] - [illegible] ու կա-[illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]:

Նրան պետք են [illegible] կանաչները ու յուրահատուկը, [illegible] [illegible] ։ [illegible] կարծում է [illegible] է [illegible]

---

[x] Ընդգծումը մերն է Գ. Գ.

իր տունը: Նա Օստրովսկու մի շարք ընտանիքների նման բարե-կամական կյանք է ապրում - յուրահատուկ կերպով, հանգիստ [illegible] [illegible] [illegible] բնում է նրան, հանգիստ ու [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ու [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] կենսակերպ է դրսևորում նրանց [illegible] [illegible] [illegible] մի [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible], բայց կարող է [illegible]":

Այդ բոլորը նա կատարում է առանց [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], առանց [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] իր [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Գործն է" և [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] ու [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] չէ. [illegible] չէր [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] մի [illegible], [illegible] մի [illegible]:

Հետևաբար [illegible] էր. [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]: Նրա էր [illegible] [illegible] ու [illegible] [illegible]: Ո՞ր [illegible] էր [illegible] Սարքսյանի [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] էր Սայֆունովայի [illegible] [illegible] ու [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Սարքսյանի [illegible] [illegible]:

Սայֆունովայի [illegible] [illegible] Սարքսյանի [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] մի [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] մի [illegible]:

[illegible] [illegible] [illegible] էր [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], Սայֆունովի, [illegible] [illegible], մի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible], [illegible] ու [illegible] [illegible], [illegible] ու [illegible]

պատրաստող էջերի վրա: Մաքսիմիչի և Տամանի Մաքսիմիչի ընդհանուր վարքի ու «տրամադրության» հանդիպման ճանապարհներից չի՞ հիշում է Պեչորին Վերայի՝ Մերիի հետ բերքը:

Վերան հանդես է գալիս հերոսության, համարձակության, քնքշության, նա սիրահարված է Պեչորինին մի նոր սիրով՝ սիրում Պեչորինի հետ բնավորության ու սրտի ուժով, նա ուզում է զոհել իրեն հանուն սիրո Պեչորինի, պայքարել ամուսնու ու հասարակական բարոյականության դեմ: Նրա սիրտը լի, ամեն անգամ մեծ հոգի ցույց է տալիս իր կարողությունը, համեստ, ինչ-որ անձ: Նա սիրում է Պեչորինին անշահ, առանց նրա ձգտումները ուղղելու իր իրավունքի ու իր կարողության, որ նա սիրում է նրան իր [illegible], նրա վարքը /поведение/:

Նա վեր ոչ միայն չի շարժվում սիրո ազատությամբ, այլ և պայքարում է, երբ տեսնում է Պեչորինի հետ Մերիի քայլերը, չի դառնում համբերել նրա զգացմունքները և Պեչորինի հանդեպ պաշտպանն ու կամակորը: Պեչորինը շարունակ համեմատում է իր սիրելիի ապրումները և Վերայի ապրումները:

„Какая противоположность — думал Гайский: то луч, тепло и свет: Это вся — мерцание и тоска как ночь — полная мглы и чар, прелести и чудес“.

Նա տեսնում է Վերայի կյանքի տանջված սերը, նրա մեջ նա կատարյալ ազնվության, մեծ քաղց, ուզում է սովորել նրա մտածելու և զգալու պարզությունները, բայց Վերան այդ ամենը նա տեսնում է խորասուզված վերջ՝ իրեն պատկանելու, իր բոլոր զգացմունքները պետք է ու վերջ:

Վերան նոր տիպ է Պուշկինյան կերպարների մեջ. Տատյանան /Евгений Онегин/, Տատյանա /Լարինա/, Ձևանմանը /«На-кануне»/, այն շարքն են, որոնց պատկանում է Վերան: Վերան տարբերվում է հասարակական կյանքը բավականաչափ ճանաչող, նա կռվում է և ձգտում իր անձնավորված կյանքը հասնելու և այլ ձևի զարգացման ճանապարհին:

Նա Պեչորինի նման չի բավարարվում մտածողությամբ, այլ պայքարում է իրավունքների, իրեն ճնշող հասարակական պայմանների դեմ, Գրիբոեդով, Պուշկին, Լերմոնտովի ու Տուրգենևի հետ:

Նա ազատագրում ձևավորում է զգայուն կին, ամեն քանակի գործող կերպարում Տրիգորյանի և ընդհանրապես Պեչորինի կերպարներից, Մերին, Բելան, Վերան ամենը բողոքում են հասարակության դեմ: Նա սենյակի հասարակության դեմ պայքարում է, Բելայի մահը, Պեչորինի սիրո, համեմատում է զգայուն Մերիին, Լարինայի բարոյականությունը, համեմատում է նրա վիճակը նրա անձի նման մտքերով հիշողության իրեն թույլ հասարակական պայմանները:

Մերիի կերպարը ունի մի ուրիշ այդ-մասնագիծ, Մերին և Վերան չեն համեմատում իրար. ամենակարևոր առանձնացնում է իր վարքագծում, Մերին խոսում է իր անմիջական զգացմունքների մասին, Մերին հետաքրքրությամբ և անկեղծությամբ բարեկամ Պեչորինի հետ. Մերին տառապում է և Պեչորինի վարքագիծը, «Ցրիվ ու ամբողջ կեղծավոր» ժխտում է այնպես ինչ կյանքի բնավորություններն, ինչ կյանքը, ինչ զգացմունքներ ու ինչ արժանիքներ:

Վերայի հետաքրքրում է Պեչորինի կերպարի առանձնահատուկ, նրա պահանջում է այն ինչ վերաբերում նրա անձին ու այն ամենը - բնավորության ազնվության, բայց չի կարողանում համակրանքով ու ձևավորումներով մի այլ առանձնացնում:

Էս [illegible] այդքան կապակցված չէ, Վարդանի [illegible] [illegible], բավական է [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]: Բայց և այդքան էլ անհամ, [illegible] և [illegible]- [illegible] չափ չէ. Վարդանի [illegible] [illegible] [illegible]:

„Она шла не самонадеянно, а напротив, с сомнениями, не ошибается ли она, не прав ли проповедник, нет ли в самом деле там, куда так бойко стремится он, чего-нибудь такого нового, светлого, разумного. Что желало не только избавить людей от всяких старых оков... Она прислушивалась, когда он читал или давала читать принесенные им книги, бросалась к старым авторитетам, сводила их про себя на очную ставку – но не находила ни новой жизни, ни счастья, ни правды, ничего того, что обещал, куда звал, смелый проповедник..

А она шла все за ним, увлекаемая жаждой знать, что кроется за этой странной, и от важной фигурой".

[illegible] [illegible] Վարդանի [illegible] [illegible], [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]: [illegible] Վարդանի [illegible] է իր [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

Հետագայում [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ու [illegible] Վարդանի [illegible], այդքան [illegible] [illegible] է իր [illegible] [illegible] [illegible] ու [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] են [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] և „[illegible]" [illegible] [illegible] են [illegible] [illegible] / [illegible] [illegible]:

Էս [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: Էս [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ու [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ու [illegible] [illegible]:

„Стирать ложь, мести сор, освещать темные углы, смело, не слушая старых, разбитых голосов, не только Тычковых, но и самой бабушки, там, где последняя безусловно опирается на старое, вопреки своему разуму, – вывести, если можно, и ее по другую дорогу".–

[illegible] [illegible] և [illegible] [illegible]:

Էս [illegible] [illegible] են [illegible] չի [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible], Էս [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] և իր [illegible] [illegible].

„Я думала, вы уступили старой,–

испытанной правде и что мы подаем друг другу руки навсегда... Всякий раз с этой надеждой ехал я с острова... и всякий раз ошибался! Я говорю, что говорим давно: у нас, Марк... и убеждения и чувства разные!"

Ռուդինը վերջի ազնվությամբ մնում է [illegible] մեջ. Նա պայքարում է իր [illegible]: Վերջ է [illegible] [illegible] [illegible], մնում է կարող [illegible] իր [illegible] ու [illegible] [illegible] մի փոքր [illegible]: Բայց [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] ու [illegible], [illegible] չի [illegible]:

Սակայն այդ բոլոր [illegible] ու [illegible] [illegible] հետո ընթերցողի [illegible] մնում է [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ու [illegible]:

[illegible], որը [illegible] [illegible] է [illegible] իր [illegible] [illegible], որ [illegible] ու [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] մի [illegible] [illegible] [illegible] է բե [illegible], բե [illegible] և բե [illegible] [illegible], [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] իր [illegible] [illegible] [illegible]:

" - [illegible] [illegible] [illegible] - [illegible] է նա [illegible]... [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]...
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], բե [illegible] [illegible] [illegible]
և [illegible] [illegible] են [illegible] [illegible] [illegible].
բե [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]... "

Նա [illegible] է [illegible] [illegible] իր [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ու [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]-

[illegible] [illegible]: Նրան այդ [illegible] [illegible] [illegible] են [illegible] և [illegible] ու [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible]:

[illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] իր [illegible] [illegible] ու [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] իր [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ու [illegible] [illegible] [illegible]:

[illegible] [illegible] է [illegible] [illegible] [illegible]. Նա իր [illegible] [illegible], [illegible] և [illegible] մի [illegible] է, որը իր [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է նաև [illegible] [illegible]: Նրա [illegible] [illegible] մի [illegible] է [illegible] [illegible] մի [illegible], որը [illegible] է, [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible], [illegible] ու [illegible].

" Это был чистый самородок, как мы говорим, благородного металла". Так [illegible] [illegible] բե [illegible], բե [illegible] և բե իր [illegible] մի [illegible] է, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ու [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

" Он как-будто не знал, что делал, а выходило как следует, как сделали бы десятки приготовленных умов, путем размышления, науки, труда".

[illegible] [illegible] մեջ [illegible] և [illegible], [illegible] ու [illegible] [illegible] և [illegible] [illegible] և [illegible]: [illegible] այդ [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] է [illegible] [illegible].

...ցույն. Հանգստյան ինտենսիվ՝ չմտածելով: Նրա արդյու-
նքն ու կարգը ինքնաբավականության կարծես չի կարող խախ-
տվել նրա ներսում մեջ, լինելով անձնական ուն-
ենքից այդպիսի ունեն ցնցումներ, կարծես ծառայում
է նրա Հերոսիկայան ֆիզիկական մեջ:

Ալյուրի Դադիանի առաջին ազնվականն է, որը հիմք է
...արդյունաբերական առաջնահերթ չինովնիկ և երկրա-
տիրական տնտեսության վերակառուցում է բռնադա-
տությամբ առաջադրանքներ չեն: Դրանցից
...է Գործարանում անձն իր կարգին է, մայրը ու հանդես,
նրա եղբայր և կայծը խանդավառել, ճանապարհորդ շրջանում
բարեկեցիկ է. «Տոհմական-մեր խնամակալ» Գործարար կա-
տակերգության են", մեր ամեն «առաջացն", որը չվերանա է
Գավառ այժմ, համարվում՝ էլ այս անձը վերից Բայլինի
շրջագայության դաշտերի, կեսակի Գյուղերի հայրենի, չէ
…այս անձը կրկին ազատ՝ բոլոր մարդկանց, ծանրա-
լանք ու հարաբերությունը կանոնակարգված, վիճելով խոսա-
կան Գործեր… չէ մեր կես կանոնակարգ կառավար
«Նահապետականը», այն ժամանակ երկար փորձառու կյանքն
«աշխատավորները», «Տոհմիկները», համարվում կյանքը
անտիրության բանն»:

Այդ Լուսավորյան ավերակներ-բարձրագույն իրավունքն
իր պատմականության համար կանոնավորված հիմնել է
իր Գյուղացիներն բայց գործեր բերող միջոցի նման
մի բան, հիմնել է Բանկի, Պլյուշկինյան, Պլյուշկին նմանվող
մեծարվեց:

Նրա կալվածքն առանձնացել է բոլոր առավելություններ
սեփականության Հյուսիս Տանը. բայց իր ծնունդը պայմանավորված
Գերմանիայի մամուլով, համարվում կառավարական:
Հետո Արդարաչափ ազդեցում է անկախական համակարգով, որ
առաջանում է մի բանի համար ընդգրկում համեմատական

ողջ և վերադառնալով տուն, ավերակներն են, մեծամա-
սամբ մեջ ընկած քաղաքներում. Տոնին նա միշտ կառ-
ավարում ճանապարհ էր, որի ամբողջ տոնակատարները որս-
որդը կատարող գնալով. Նա որսում է ձկներ բռն-
ում, ժամանակին հարևանների, սիրելով նաև ինքն
խմել:

«В промежутках он ходил на охоту, удил рыбу, с удовольствием посещал холостых соседей, принимал иногда у себя и любил изредка покутить, то есть заложит несколько троек, большею частью горячих лошадей, посадит с собой приятелей верст за сорок, к дальнему соседу, и там пропировать суток трое, а потом с ними вернуться к себе или поехать в город, возмутить тишину Сонного города с такой громадной пирушкой, что дрожит всё в городе, потом пропасть месяца на три у себя, так что о нем ни слуху, ни духу!»

Նրա հարևանությունը պարզ է, քանի որ նրա իրականության
կենսական ծրագրերը. Անհատական ազատ կարողու-
թյունը չի շփացրել, չի ներարկել նրան ճանապարհներ որո-
նելու պարզությունը. Նա կարող է անասնա-
կան- համեմատական զբաղմունքներ ու զվարճալի ճա-
շեր, բայց այդ կենցաղը տարանում են նրա ազատական-
ի ամբողջական միջոց. Նա ունակ է նաև խնջույ-
քներ իր տանը, մի խոսք, որ չի ճանաչում հասարակական
կյանքի գործը, այլ անցյալի պահպանողական.

«Այդ Աւետի խնչը չէ մնացի. այն արդէ ու կանգի: (Տաղինի հրեշտակապետությունը):

«Ես ինչ վոր մտածում է, ինչ վոր ասում, այն էլ գործադրում է ասում է նրա մասին մե- րանք: Նրա մարերը չխոսեցին, սիրտն ա- մոր,- սեր և խառնուրդ»:

Բե՛ կերան, թե՛ ասաց և թե չոգեղական կրա աշխա- տանքը Տաղինի մեզ զինամասում են հացի և գործի աշ- խատանքը, նրա մաքրությունը խիղճը, նրա արդի ամբող- ջությունը:

Մերան ռուսական վարպետների շրջանում, Դավթա- կան ասացի շանենարանի, չի կենտրոնանում Տաղինի վրա, ամենադրելով նրան խիստ սրտացին անձնավորությանը, վոր հր «ռուսական Ներսու»: թեև համարված էր՝ վոր Տաղինը իրագործողական վե տի հոգսը:

Անտրամիջու է չինաս սիրո ծանր կորցնողների շրջանը, Վարդանի ևս հանդերձելով այդ «Սարոյի բանակը» (Կո- մանդոս) Վարդանին: Զինվորականորեն սա հրաժեշտ է հասա- րակած կյանքի ապրելու հիմքը ու բախտը, կորցրած կյանքերը, նրան տանելով իր ձևերը ու բախտը, ժամանակի լինելով նրա աղբյուրները, նրա անձնավորված- թյունը, նրա մինչև ... - ասում է մե- րանը,- կյանքը չերկուսդանի չէ, նրա խոս կյանքը»:

Զանգակոչ ասանձնական շնորհակի չէ դարձնում Տաղինի պատասխանատու կամանները ընդեր, կամավորի ժամ- անակաշրջանում մեզ ընդել: Կարդում ասացին բան- կանում է, սրտով, մինչանում ու ամբողջ, նույնպես էլինենա մեծ հանդիպումներն է, ամբողջական և անմահ է:

Կարծես կարելի ձեռնարկը սա է կարմիրներից- ների ... բացառիկ պատմական կապանքների չար- ... Նրա «Սոցիալիստական հայրենասիրություն»: Ժողով- րդը ... է, այդպիսի կերպարը ...

Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի Ամերիկայի վոգևոր- ված ժողովրդական հանդիսավորող ծառայություն ծառայությամբ։ Դրա արժեքները. Հայաստանյան- ժո- ղովրդին դեմ հրաժարը, Ժողովրդական բնակչության ծա- ռայություններ:

Այդ շարժումը մեծապես զարգացրած է Ժամանակային ազգայնացված, զենքավորված և առաջացված:

Սևան Սարի արտաքին զինադադարությունը մինչև նրա խիզա- խ գործողությունը, մինչև արդարության գաղափարները ու ասպարեզում գործունեությունները, մինչև նրա սիրո փիլիսոփայությունը չէր- կան են բերված բնակության առանց ու ասպարեզներով: Այդ- պես թե Հայաստանյան կարգերով դժարդ, այդ կարգերը վոչնչացնելու և նորը ստեղծելու պատրաստակամությունը առաջացած ժողովրդական, խորը սիրուն աշխարհայացքը, խիզախությունը, լայն մասսաների ոգևորված անձնազոհ մարդիկ, այն ինչ վոր զինելը, անկոտրումները, անձնվի- րումը, Հայաստանյան բնակիչներին վարդ են կենդա- նի:

Զանգվածի ընթերցողին հանրաճանաչ առաջին ինչ պատճեն նամակներով է նրանց կյանքը շատ ձեռ, վոր առ- ջևում դիտում է անցյալ ու բնած, բայց երկարեն կառա- վարել, վոր պատրաստ է առաջին ինչ ամենայն բերանը դարձած:

Նա գիտակցական ծառայության ժամանակ կատարում ինչ վոր հանգստի համար գործելով ասպարեզ ծանրաբե- առնել է և զարգացնում է վերաշինական ձևավորման պատերազմ: Կամավորներ չեն նրա ժողովրդական չափով, նաև շատ ասպարեզական նպատակադրություն մարդ է՝ բա- րյացական ու գործական արդյունքներ վրա:

նորի, համապատասխան կատարելագործված կառուցվածքում այդ անձնական շահատակությունները թեթևացնում արգասավորելու ու հիմնավորելու նպատակով, ինչ. հենվելով Ռոսա Զալի «Սեփականության ծագումը» աշխատանքի վրա, կրակեց է ձևերի ծագումը, հարատևելով որոշ կողմերով, որոնցից հաջողն ապրելով: Նրա այդ վարմունքը Ռուսաստանի հանդիսու է ապագայի զարգացման, ապագայի վերոսք, ինչ են ասածն իսկ հանդիպածի հետ, երբ երևանը ու սարկեները, պայքարող պատմությունը /трактуем... / ընկդու քայլ տալու կանխող վրա, երևում սխրանքով վրա, անձնարեք կողմից որում...»:

Այդ ճիշտ այդ Մարու բայց փոխել յարգանքով է իրեն հոգեբանորեն և ոճային հարցում անձամբ: Նա ըմբռնելով հարաբերությունները նույն է վերածել արդի և նոր կյանք ամբողջ ժամանակակից, անդրդվելի կապի, յուրահատուկ կապի սիրամանվանն կյանք նա էր ընդունում և կնոջի հանդիման է պրակտի «ծրագրի» պահանջների համար.

„Я думаю, - продолжал он /т.е. Во-рохов/ - что вы скоро сойдётесь и потом разойдётесь - это зависит от органов, от темпераментов, от обстоятельств. Свобода с обеих сторон и затем - что выпадет кому из нас на долю: радость ли одним, наслаждение, счастье, или одному радость, покой, другому мука и тревога - это уже не наше дело. Это указано бы самой жизнью, и мы исполняли бы слепо ее назначение, подчинялись бы ее законам."

Անհիման կանխող ներկայացված է Վարդես պատմությամբ, ինչպես,

կորչի չի կարողանում կնոջը ոչնչ անհատականության և հոգեկան ու մտավոր արժանիքներով հարուստ կնոջ իրավունքներ, անձնական ու կյանքի մեջ: Կրոնավոր կամենք անտեսում է արտաքնապես այդ մեջ, կողմ ճիշտ ամփոփում Փոխանցում է կնոջ ենթակայությանը իրրեն և իր Փարիզի «/Վերա Պավլովնա Զուգակցաձև էլ չունի ի այն կրում է իր կյանքն և ծնունդով, պատճառաբանելով թե իր և կնոջ ճակատագիր հանձնարարում է ևսկայի ոճը կամքի և անկրկնելի բնավորություն, թե իր և կնոջ ամբողջությունը չեն համապատասխանում:

«Հին հասարակարգությունները, բարոյականությունը, պարտադրող այդ կառույցները և հասարակ [illegible] ինչ իրենց համար ընդունելի չունեն, ու մենք ենք չենք ուզում»,- ասում է նա կնոջը:

Ինչքան կարողանալի ասել, կոր Մարի կերպարի [illegible] այն վարդապետի բնավորության փոխարինող ու «Զիրիկյանի», պատկերը ծնված է անհատականի և կյանք: Հենվելով չի խախտել սեր անսահման կնոջ ֆիզիկական պահանջները նույն, չբավարելով ինքնատիպության առավել ձևերով: Այս արդյունքը յանի է այս, կոր կնոջ իրավունքի ենք զգալով բարեկարգ հասկացությունները չեն պատճառաբանված, կոր նրա ու կնոջի անձը չի ճանաչվում, նույնիսկ բամանական ներկայացումներ էր փոխում ընկերոջը:

Սեռ է անհասկանալի, թե Մարի նման մի խոհականի, իր բարբարոսական հայացքի համար են արդարացված և հանդես պահանջված [illegible]. իրեն նորանց վարվում են «բարբարոս և գավառացի աշխարհայացքի» արժեքը, իրեն կնոջ էլ են հակառակ և ծանրաբեռը կնոջն, կոր պատմությունը չափված է յուրաքանչյուր

քայլը: Սարկը կարդում է սոցիալիստական գրականությունը /Ֆուրյեին/, կարդացել է հավանաբար Ֆեյերբախին, բայց ընթերցողի համար մնում է անհասկանալի, թե ինչ է քաղել նա այդ գրքերից:

Միթե ինչու դրական, հարցեր, դրամաշրջանության և վերջին Չարաղանդների համար կարող էր Պրուդոնի ու Ֆեյերբախին դիմել:

Չեռնիշևսկին իր վեպը գրել է ռեակցիայի տարիներին /1857-1869/, երբ ցարի հարվածը նախապատրաստում էր ճորտական հարաբերությունների /սկսած 1849 թվից/, հասարակական կառավարման քանդում: Այդ ժամանակաշրջանում Ռուսական իրականության մեջ առաջին անհատականությունը կազմակերպված ռևոլյուցիոն վերածնունդ նշանավորող հրապարակը, կապիտալիստական բուրժուազիայի ծագումը, հրապարակ յեկած կարմանական թղթակցությունների հեղափոխական խմբակները և հասարակական շարժումը՝ ազդված հեղափոխությունների ոգևորությամբ ռամկավար ուժերի դեմ:

Ամբողջական գրականության մեջ պայքար հայտարարվեց հեղափոխական դեմոկրատիայի, հասարակական շարժման դեմ. Չեռնիշևսկի վեպն այդ շարժման արտացոլումն է գրականության մեջ և իր ժամանակի ամենաառաջավոր շարժման ծաղկումը:

Չեռնիշևսկին Պետրոպավլովյան ամրոցում հեղափոխական դեմոկրատիայի թագավորած պայքարի միջոցում, չնայած կառավարական մամուլին և 1861 թվականի ճորտատիրությունը հայտարարվեց եր վերացված: Այդ են առում վեպի մեջ Լոպուխովի շարժումներով ցույց տված Տեղայնական Սամբաթյանի հրապարակի դեմքը և Մարքսոսյանի հեղափոխական թեկնածու:

Թեև մի աղբյուր սոցիալիստական „Պրավդա“ համարում է „Ուտոպիա“, բայց հեղափոխականների կողմից բացահայտ-

թյան ուտոպիստական, այն ավելի հին է դառնում „Ուտոպիայի“: „Ուտոպիան ավելի խոր, ավելի դրական պատկերն են արտացոլված հեղափոխական Ռահմետովի կերպարում հաղորդում կարծես այն ներսը ապագայի տեղերի ու մարդկանց վրա, ավելի ճիշտ ռեալիստական ներկայացված հեղափոխական Չեռնիշևսկու անցյալ ներկան ու ապագան, որի պայմաններում ապրել և կռվում էր Վերայի ապագա սերունդը հենց հիմա:

Չեռնիշևսկու Վերա Պավլովնան է, Վերայի Երազները ու ծածկագրված ձևերը է ներկայացնում ընթերցողին, որ մարդկանց դիմակը ներքո դառնում է ճոխ ու խորհրդավոր: Չեռնիշևսկու ու նրա ընթերցողների մտքում վեր խոյանում են Չեռնիշևսկու փոփոխական գծերը, վեր բարձրանում է պայքարող մարդը, նրա ձգտումը հանդիսանում է ապագայի կառուցման հիմքը, իսկ վերջում ներկայանում են ժամանակակից անհատները:

Տարբեր սերունդների համար հասկացելի են ապագայի ձևավորումը, բայց չունեն վեր մի շնորհ, նրանց ապագան Չեռնիշևսկու պես է: Մարդիկ ապրում են մեծ ներդաշնակությամբ, ծանոթ բնական միջավայրում: Չեռնիշևսկու պատմությունը պետք է մարդկանց համար, որոնք ազատ ապրելու են, հույսով ու հերոս:

Ինչը կարող է խանգարել այդ երազների ամբողջական իրագործմանը: Մարդկանց կեանքի իմաստը դառնում, աշխատանքը և հոգևոր ձգտումը է արտահայտված, որպես անմահության աղբյուր, ոչ վերջացող, ոչ ավարտված Չեռնիշևսկու երազները: Նրանց ընթերցողները յերկրի աշխատանքային մարդիկ են, որոնց համար և

սանկցիաներ ենթադրելու կարգ.

"Добрые люди понимали ее /т.е. жизнь А.П./ не иначе, как идеалом покоя и без действия, нарушаемого по временам разными неприятными случайностями, как-то: болезнями, убытками, ссорами, между прочим, трудом".

Աշխատանքը դիտում են որպես աստվածային պատիժ՝ ստացված նախնիների մեղքերի համար։ Որպեսզի խուսափում են ստույգ ու ճշգրտված աշխատանքից, ամեն հնարավոր դեպքում, փախչում նրանից ու բավարարված ամեն չարժե պատմվածքը իմանալու համար։ Որոնք կարող են բավականություն ստանալ, որը ժառանգաբար անցնում է որդուց-որդի։

Որոնց անձն էլ պատրաստ վերանալ ժառանգականորեն։ Նրանց պատկերացումները աշխարհի մասին հիմնված են քաղցր և աղոտ պատկերացումների վրա, իր կարծիքներն ունենալով։

Աշխատանքի նախապաշարմունքներն ու սնահավատությունները հիմնված են Օբլոմովկայի բոլոր բնակիչների՝ սերունդից սերունդ փոխանցվող հեքիաթներից ու առասպելներից։

"Расскажут ли им, что копна сена разгуливала по полю, они не задумаются и поверят; пропустит ли кто-нибудь слух, что вот это не баран, а что-то другое, или что такая-то Марфа или Степанида ведьма, они будут бояться и барана, и Марфы, им и в голову не придет спросить, отчего баран стал не бараном, а Марфа сделалась ведьмой, да еще накинутся на

того, кто бы вздумал усомниться в этом, — так сильна вера в чудесное в Обломовке".

Այդպիսի շրջապատում է մեծանում Իլյուշան /Օբլոմով/, կատարյալ անշարժության, ծանրացող սովորույթների այդ միջավայրում. Նա դաստիարակվում է աշխատանքն ատելու ու ֆիզիկական կատարյալ /անդրբնական/:

Նա մեծանում է, դեռ ամբողջ չխաղացած, երբեք տեսած է դպրոցի, որ շարունակ հաղթում աշխատանքն ու շրջելը, չխանգարելու և ամենայն ծառաների ու ծնողների մեջ, որոնք ծերացել գործ-դրում են ու ծանրանում և ծանրանում պայքարի ու ծառաների ծանրությունը։ Նրա մանկական ցանկությունները խեղդվում են բնավորության կարևորվում, ծերերի ամբողջ է փոխանցված։

Նա վախեցած է ընկեր ունենալու, ընկեր կենդանիները, որպես իսկ ազատորեն իրեն, բայց ծնող սերնդի իսկ եղբայրների ծառաների անհետ անում և անձն ունի: Միայն ոտքն իսկ հեռացումը անցնելի ծառայություն։ Որոնք իրենց գործից շեղելով, պետք լինել առաջարկել իր չորրորդ վերջնական, "ծառայող ծերերի ու ամբողջ և վերջը ծառայությունը" ծերացած հայրը ճանաչում

"— Зачем? куда? А Васька, а Ванька, а Захарка на что? Эй Васька! Ванька! Захарка! Чего вы смотрите, разини? /բարկանալով/. Вот я вас!..

И не удается никак Илье Ильичу сделать что-нибудь самому для себя. После он нашел, что оно и покойнее гораздо, и сам выучился покрикивать: — Эй! Васька! Ванька! подай то,

Дай другое! Не хочу того, хочу этого! Сделай, принеси!"

Յեթե յերբեմն-յերբեմն ոգևորվելով տանը ամբողջ ընտանիքի քնքուշ կամ ծառաների անտարբերությունից, իսկույն փողոցում տան և մանուկների հետ սկսում խաղալ ձնագնդիներով ու սահնակով և այդ մասին խնդրում է, ապա տանն սկսվում է աղմուկ ու իրարանցում, ծառաները շտապ հետ դուրս են վազում, ծնողները ու տատերը նրան յերեխաներից հեռացնելով վերադարձնում տուն, ուր նրան յերկար պահում / պառկեցնում / տաք և հանգստյան մեջ: Ճակատի վրա դրած տաք թաշկինակ, որ յերկարությամբ անհանգստությունից պատճառ էր եղել, նրանք փորձում են բուժել կրծքին քսած, շորով կամ յուղով:

Ահա այդ փոքր տարիքից Օբլոմովի վրա դրոշմն անջնջելի է մնացել, մտավորապես թող են խանգարում, յերեխա որ բնույթ պահպանվում ան-կոտրին:

13-14 տարեկան իլյուշային տալիս են հինգ վերստի վրա գտնվող Վերխլյովո գյուղում ապրող Շտոլցների գերմանական մասնավոր պանսիոնը, բայց Օբլոմովկանությունն այստեղ էլ իր կործանարար դերն է կատարում, թեյ չուղարկելով Շտոլցների կողմից իր տանը այնպես, ինչպես պետք է: Իսկ ամեն շաբաթ օրը վերադառնում է Օբլոմովկա, կիրակի պահվում է հայրենի տանը քամած գյուղական պատրաստություններով / տաք հացեր, նուշեր, շաքարավազ-ներ և այլն /:

Այդ ամենն իր բար կյանքն է դրոշմում պատանի իլյուշի առողջության ու կամքի վրա. նա արդեն ծուլությունից հոգնածություն է զգում Օբլոմովյան ավանդույթներն ու բարքերը, ծնողների հոգածությունը, հանդուրժած ընթացքով, ծերունի արագության, անտարբերություն ու ինքնադիր կյանքին:

Ընդունելով մտքազատությունը, որ կյանքը շարժվում է վերադարձներ, որ չկա Օբլոմովյան ծուլություն ու անտարբեր քնից, իր-

յան մնում է շարժվել նույն ճանապարհի վրա պառկել-ը, իսկ են Անդրեյ Շտոլցի և կենսաբանական Օլգայի փորձերը բազմաթիվ դուրս հանելու, քաշելու կյանքի հորձանապտույտի մեջ, ապարդյուն վախճան ունեցան:

Ծիծաղելի, կարող ժամանակով, Օլգան Օբլոմովին ջանքեր գործադրելով, կարողանում է նրան դուրս հանել իր կյանքից, ձերբազատել իր անշարժ դրությունից, բայց թախծի մեջ Օբլոմովյան իդեալին նրան չի հաղթում: Նա բազմաթիվ պատրվակներով ձերբազատվում է խաղաղի մեջ մնալ, հրաժարվել Օլգայի ձեռքից և կեղծ իր զգացմունքները կազմակերպելով, հանգիստով նստել իր բնակարանում ու ձերբազատում է այրի տանտիրուհի Պշենիցինայի հանգիստ, բա-կերը Օլգայի կրակոտ հայացքներից ու զգացմունքներից:

Նա իր ծուլությունն արդարացնում է շրջապատող ազնվականների հասարակության կեղծավորությամբ, փարթամությամբ: Նա պնդում է այդ հասարակությունից, կարծես նույնպես են մեծ կերպով, որ անհասանելի կայան է այս ու այն կողմի, ամեն տաքսիդ եք գործ է կատարվում. ասում է նրա ետևում ոչնչությունը, վերընկալությունը, հավաքույթները ու ձանձրալի դատարկությունը. «Ասա մեզ այդ, նա ասում կատակ»... «Այնպես յերեկ առավոտ անկողնում, այնպես կատակն յերեկ հոգուտ հաջող»:

Ձանձրույթ, ձանձրույթ, ձանձրույթ: Որ է այստեղ մարդը: Որ է նրա ամբողջությունը: Որ է նա թաքցնելով, ինչպես է նա վերածվել մանրամասնակ մարդուկի":

Օբլոմովի իրավիճակներն ցավարժանում է ազնվական ինտելիգենցիայի մեծ մասի տկարությունն ու փճացումը, հասարակական բարքերի այլանդակությունը: Նա դառնում է ընդհանրական պատառիկների և հասարակական հարաբերությունների և ամենը տեսնում է նույն կենդանի ու անտարբերությունը!

Սակայն նրա քննադատությամբ հասարակական պարապորդի, անգործունեյի ու կործանարար անհավատ քննադատությունն է, կարող չկա մի օգուտ չունի ոչ իր ժամանակակիցներին, ոչ էլ

երանից հետո չկող հասարակությունը: Նա իրեն մխիթարում է նրանով, թե կրթված է Օբլոմովյան վերաբերմունքից վեր պահն կարծելով, բայց իրականում այդպիսի պահն չէր եղել, չէր կարող լինել, որովհետև Օբլոմովի սովորությունն է նույնիսկ պահն կարծելու:

Իմ պահն կարող է կարծել մի մարդ, որին ամենամյա կալանք /թեկուզ և վոչ իրոք/, վախեցնում է անհանգստությամբ, ենց ու յերեխաների պատճառ հոգսեր, նրանց գործառնալ կանքի ու շարժում ձեռնարկանալ: Նրա իդեալն օբլոմովականությունն է՝ Ղարբեն ու առանց-իդեալներով արհամարված և ընդունված մի կարգ, որն ապահովում է անաշխատ յերկար կյանքն ու ապրուստ:

Օբլոմովի իդեալը, դա ամբողջ շարունակ ճորտական աշխատանքը շահագործող, բարբարոսական ազնվական մյուռալների ձայնը ու կյանքի ձևով իրենց վայրենի խնջույքները ու որգանները փակված մի բանի առանձնակ հազար ճորտատեր ազնվականների ընտանիքն ապրում է: Նրա ուղեղում յերբևէ արթնացած Օբլոմովյան վերաբերմունքների պահն ձևավոր մեջ մեկում և մյուսը իր սեր ճորտերի բարօրությունը: Ազնվականների դատարկ մեջ վոչ է բարեկամ չի կառուցվել, նույնիսկ Օբլոմովության հանդամ է կատանա, փառասեր, ճարպոտոնական ու յերկարողյան բարոկաճյեղ չափազանց ցնծաարտամներ:

Նա վորմին լռապորված բարին կենսում է տեսնել Օբլոմովյան խնջույքների, հարպայան, [illegible] շեմքում ու պառկած: Նրա ուղեղի հարկավոր լայնած հանգիստ նրան պատկերացնում է «Իմ Օբլոմովը», որ կյանքը հանգիստ է, չխառնված, նրան թվում է, թե իրը Օբլոմովկայում արդեն կառուցել է մեծ [illegible]* բազմաթիվ անկյուններով, անշարժությամբ, իրիկնադարով, կարկանդակով, ննջարանով, ծառայությամբ:

„Праздная дворня сидит у ворот, там слышатся веселые голоса, хохот, балалайка, девки играют в горелки; кругом его собственные резвятся его малютки, лезут к нему на колени, вешаются к нему на шею! За самоваром сидит... царица, всего окружающего, его божество... Женщина! Жена!"

Օբլոմովի արիստոկրատական անհատականության տրամաբանությունը չէ, այլ ճանապարհացույց. ստեղծել-ստեղծել ճորտական աշխատանքի հաշվին կերակրված, ճորտ ծառաների անհատական ապահովվածությամբ ապահովված միջին ու մանր կալվածատիրության մեջ էր աղբյուրի հոգեկան ու մտավոր սնվելուներով. որոնք նրան հաջ առաջավոր կապիտալիստական հարաբերությունների առաջ դարձնում էին խեղճ և անզորական:

Կոպեկի համար փառք աշխատող Օբլոմովները, որոնք հազարների մասին գաղափար չունեն, որոնք վատնելով անհամբեր խնայողությամբ են վաստակ, որոնք ապրում են 40 կոպեկի փոխարեն ձևեր, որոնք դարեր շարունակ վայելել են փակ, խեղճաբար տնտեսություն, ընդունակ չեն հաղթահարել զորանացող կապիտալիստական տնտեսության հետ, փոխարեն տնտեսության հետ:

Նրանք անկարող են վերակառուցել իրենց տնտեսությունը, իրենց կենցաղը, իրենց հասկացողությունները: Զարգացման ընթացքը [illegible] նրանց մեջ հին [illegible]: Կյանքը շարժվում է, իսկ նրանք մնում են, կյանքը առաջ է գնում իր ճանապարհով անցնելով նրանց վրա և առաջ գնալով: Նրանք յերկար չեն կարող դիմանալ տնտեսական այն նոր հարաբերություններին, որոնք պահանջում էին տնտեսական ձեռներեցություն, հաշվետվություն, աշխատասիրություն: Միևնույն նրանք

չգիտեն այդ անտեսությունը: Վերջ յոթնամսյակ այլ, ամեն մի և չեն կարող ունենալ կյանքի անտեսական հնարավորություն, առանց վերափոխության այսպես:

«Ես չգիտեմ, - ասում է Օբլոմովը, - թե ինչ է կյանք, ինչ է Օբլոմովյան աշխատանքը, ինչ է նշանակում ընկեր մարդը, ինչը հարգանք չգիտեմ, թե ինչ է նշանակում հանգիստ վայելե-լը չգիտեմ, ինչ արժե այն, որ անում են գնում ու նստում, ինչ և չեմ էլ կանգնում, չգիտեմ, հարգանք եմ չեմ, թե աշխատ, մինչև որ հետո կմնա կյանք, թե աշխատ - չեմ կարող չգիտեմ»:

Օբլոմովշչինան արդյունք էր ճորտատիրական-կալվածատիրական հարաբերությունների. Օբլոմովշչինան հատուկ էր Գոնչարովի ժամանակի ռուսական կալվածատիրական դասակարգին, բայց այդ չի նշանակում, թե Օբլոմովշչինան իր ցանցի մեջ պահում էր միայն կալվածատերերին: Օբլոմովշչինայով տառապում էին ոչ միայն ճորտատեր կալվածատերերը, այլ և բուրժուա-ձեռնարկատեր շրջանների մեջ առաջացած Ռուսական կապիտալիզմի ու բանվորության առանձին հատվածները:

Լենինը 1922 թ. արտասանած ճառերից մեկում [1] հենվելով միջազգային և խորհրդային հասարակության, անցյալ պատմական իրականության վրա ապացուցում է այն միտքը, թե Օբլոմովները դեռ շարունակում են կենդանի մնալ, չնայած «Ռուսաստանը կատարել է երեք հեղափոխություն»: Օբլոմովները մնացել են, - գրում է՝

«Обломов был не только помещик, а и крестьянин, и не только крестьянин, а и интеллигент, и не только интеллигент, он рабочий и коммунист.

Достаточно посмотреть на нас, как мы заседаем, как мы работаем в комиссиях, чтобы сказать, что старый Обломов остался, и надо его долго мыть, чистить, трепать и драть, чтобы какой-нибудь толк вышел»[1].

Հին կալվածատիրական Ռուսաստանում առաջացած երևույթ լինելով, տարածված էր ոչ միայն Օբլոմովների նման մեջ ու քնկոտ մարդիկ, այլ և Ստոլցների ու Միխայլովների նման առևտրական և արդյունաբերական բուրժուազիա, որոնք ներկայացնում էին արտադրության կապիտալիզմի մասը:

Հոկտեմբերյան Հեղափոխությունը միայն լայն հնարավորություններ ստեղծեց, լիովին լիկվիդացնելու Օբլոմովականությունը, որին այնքան խորն արմատներ էր գցել մարդկանց մտքի ու աշխարհայացքի մեջ; Վերջ մնացորդները դեռևս կային: Սոցիալիստական հեղափոխությունը վերացրեց ոչ միայն Օբլոմովների տնտեսական բազան, այլ և այն բազմաթիվ [illegible] որոնք կառուցում էին Օբլոմովշչինա:

Սովետական սոցիալիստական վերակառուցման ընթացքում նա [illegible] է ոչ միայն վերջ տալ Օբլոմովականության մնացորդներին, այլ և հետզհետե անցյալ կապիտալիզմի մնացորդներին, «երկար ժամանակ լվալով, մաքրելով ու քերթելով», ինչպես ասում է Լենինը:

Լենինը Օբլոմովներին է ասել, թե և այդ այլանդակված [illegible] և Օբլոմովի ու Միխայլովսկու նման [illegible] (байбаки), այլ կենդանի կարող է [illegible]»:

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0322052